

Univerzita Karlova v Praze

Evangelická teologická fakulta

Bakalářská práce

Petr Hypšman

Evangelická chvála a katolická úcta

Panna Maria a ekumenizmus

Vedoucí práce: Mgr. Petr Jandejsek

Praha 2007

Poděkování

Děkuji Mgr. Petru Janděskovi za odborné vedení práce a mnoho cenných rad a podmětů. Rovněž děkuji všem, kteří s ochotou vyplnili dotazník – mínění o Panně Marii.

OBSAH

ÚVOD	5
1 PANNA MARIA V NOVÉM ZÁKONĚ	8
1.1 Ježíšovo a Mariino poslání	9
1.2 Narození Ježíše Krista	9
1.3 Zvěstování	11
1.4 Panna Maria jako nositelka našeho Pána.....	12
1.5 Vztah Ježíše a Panny Marie	13
1.6 Svatba v Káni Galilejské	13
1.7 Panna Maria pod křížem.....	14
1.8 Mariina vytrvalost.....	15
1.9 Panna Marie v knize Zjevení	15
Shrnutí k této části	18
2. POJETÍ PANNY MARIE V DĚJINÁCH CÍRKVE	18
2.1 Doba církevních otců	19
2.1.1 Ignác z Antiochie.....	20
2.1.2 Justin.....	21
2.1.3 Ireneus z Lyonu	21
2.2 Všeobecné sněmy o Panně Marii	22
2.2.1 I. Cařihradský koncil	23

2.2.2 I. Efezský koncil.....	23
2.2.3 II. Konstantinopolský koncil	24
2.3 Mariánská úcta.....	25
2.4 Doba reformace	26
2.4.1 Významní reformátoři	27
2.4.2 Postoj reformátorů ke katolické mariologii	28
2.4.3 Postoj reformátorů ke zrajiním dogmatům	29
2.4.3.1 Martin Luther.....	29
2.4.3.2 Jan Kalvín.....	30
2.4.3.3 Oldřich Zwingli	30
2.5 Doba protireformace.....	31
2.6 Nová věroučná prohlášení	31
2.6.1 Dogma o neposkvrněném početí Panny Marie.....	31
2.6.2 Dogma o nanebevzetí Panny Marie.....	33
3. PANNA MARIA - PŘEKÁŽKA NEBO NADĚJE PRO EKUMENIZMUS.....	33
3.1 Současný náhled evangelického křesťanství.....	35
3.3 Zamyšlení nad rozhovory.....	36
3.3.1Rozhovor s evangelickým farářem Jaroslavem Nečasem	37
ZÁVĚR.....	41
RESÜMEE	42
BIBLIOGRAFIE	43
PŘÍLOHY	45

ÚVOD

Již tomu bude více jak tři roky, co jsem s radostí shledal, že je možnost studovat sociální práci a trávit čas mezi křesťany, jak jsem tomu byl od dětství navyklý v našem Českobratrském evangelickém sboru. Do té doby jsem prakticky neměl moc velké povědomí o jakýchkoliv rozdílech mezi církví evangelickou a katolickou. V naší rodině se málokdy používalo slovo evangelík, protestant nebo katolík. Řadili jsme se mezi křesťany a naše víra, prosby a naděje vždy směřovaly k jednomu Bohu, k jednomu Ježíši

Kristu, kterého plně vyznáváme stejně jako katolická církev. Neznal jsem žádná věroučná prohlášení, encykliky, dogmata. Netušil jsem, jak komplikované spory se vedly během koncilů. Řekl-li někdo, že mnoho protestantů bylo pronásledováno, nikdy jsem si nechtěl připustit, že by to mohlo být právě od těch samých křesťanů, věřících ve stejného Boha. Svoji nevědomost a víru v to, že katolická i evangelická

církev vychází ze stejného Písma sv., mě upevňovala v domněnce, že nemůže existovat takové množství rozdílných názorů na jednu a tutéž věc. Je jisté, že možného ekumenického myšlení jsem nabyl již v dětství, protože moji prarodiče z matčiny strany pocházeli ze smíšeného manželství. Teprve na Jaboku toto vše nabylo plného rozměru. Nemohu konstatovat, že by to pro mě bylo zklamáním, protože jsem zde našel mnoho nových přátel, jak z evangelického, katolického či nekřesťanského prostředí. Přibýlo mnoho nových informací a diskusí, které byly přátelské, ale i rozporuplné. Upřednostňování evangelíků před katolíky ze strany ateistů, mě často mrzelo. Nastala i situace, že jsem začal sympatizovat s katolickou církví a účastnil jsem se jejich bohoslužeb. Za svoji náklonnost jsem byl odměněn zklamáním a poznáním, že sem přeci jen úplně nepatřím.

To, co jsem nyní popsal, mě motivovalo zvolit si teologické téma práce. Měl jsem volbu vybrat si sociální téma, které by bylo blíže mému budoucímu působení. Řekl jsem si ale, že sociální práci budu pravděpodobně věnovat ještě mnoho času a na hlubší přemýšlení o teologii, rozdílném chápání Panny Marie a ekumenizmu již nebude prostor a čas, i když vím, že mě bude víra nadále doprovázet životem.

Mnoho rozdílů jsem již pochopil, ale přesto pro mě jeden z nich zůstává. Jak již název bakalářské práce napovídá, jedná se o Ježíšovu matku – Marii. Je to žena, o které se v naší evangelické církvi moc nemluví, přestože měla významné postavení v dějinách spásy.

V první kapitole bakalářské práce bych chtěl zopakovat informace o Panně Marii v Novém zákoně, které by měl mít každý křesťan v povědomí. V druhé kapitole bych se zmínil o pojetí Panny Marie v dějinách teologie - od doby církevních otců, přes všeobecné sněmy, vznik dogmat, rostoucím význam Panny Marie, až po dobu rozdělení církve. Dobře reformace budu věnovat zvlášť velký důraz pro nastínění tehdejší nelehké situace a pochopení snah reformátorů, včetně reakcí katolické církve na reformaci a vznik dvou nejnovějších dogmat o Panně Marii. Ve třetí části seznámím čtenáře se současným stavem ekumenizmu. Bude zde řešen základní problém, zda je Panna Maria nadějí pro ekumenizmus, je-li možné na toto téma vést dialog a jaké jsou na tyto snahy reakce, včetně rozhovoru s

evangelickým farářem. Formou řízených rozhovorů budu zjišťovat informovanost členů evangelické i katolické církve. Jejich názory na problematiku, možnosti hledání společné komunikace a současný vztah obou výše zmiňovaných církví k Panně Marii a k sobě navzájem.

1. PANNA MARIA V NOVÉM ZÁKONĚ

Nový zákon je základním, důvěryhodným textem křesťanské víry i historickým pramenem. Bereme-li Nový zákon jako historický pramen, můžeme dojít k závěru, že postava Panny Marie je považována za Ježíšovu matku, tzn. Panna Marie je svázána s historicitou Ježíše Krista. Pannu Marii však lze považovat za Ježíšovu matku i mimo historické hledisko.

To bezesporu potvrzují tři evangelia a Skutky apoštolů, kde je Panna Maria výslovně jmenována a zmiňována jako Ježíšova matka. Neopomenutelné jsou i souvislosti, kde je Ježíšova matka jmenována nepřímou. Odmítnul-li by někdo toto tvrzení a popřel by existenci Panny Marie, zpochybnil by důvěryhodnost velké části Nového zákona.

Panna Maria se pravděpodobně stala matkou ve velmi mladém věku a dle dalších dostupných pramenů (např. novozákonní apokryfy), se dozvídáme o jejím dětství. Tento popis nacházíme v Jakubově protoevangliu,¹ datovaném do 2. století. Jáchym je zde označen jako otec Panny Marie a Anna matkou. Církevní otcové odsoudili toto protoevangelium jako kacířské dílo. Teprve když skončilo pronásledování křesťanů za vlády Konstantina I., stala se největší ctností člověka čistota, kterou právě nejlépe vidíme v Jakubově popisu Panny Marie. Paralelně vzniká i mnoho sekt zasvěcených uctívání Panny Marie, objevující se v celé východořímské říši.² Další historicita Panny Marie je postavena na ústním podání a svědectví církevních otců.

¹ Srov. Celé Jakubovo evangelium o Mariině dětství je v knize: Ronalda F. Hocka, *Zakázaná Kniha o Panně Marii*, s. 58 - 103.

² Srov. Ronald F. Hock, *Zakázaná Kniha o Panně Marii*, s. 25–27.

1.1 Ježíšovo a Mariino poslání

List Galatským je jedna z nejstarších knih Nového zákona. Pavel zde reaguje na kritickou situaci v galatské církvi, kterou zapříčinil příchod „falešných bratří“. Ti tvrdili, že ke spáse mohou dojít, budou-li zachovávat předpisy Mojžíšova zákona. Toto období však bylo překonáno příchodem Spasitele. Lidé se nyní stali právoplatnými a svobodnými dědici.³ Vidíme zde postavení Syna, ženy, Boha a zákona. Syn se snižuje narozením (zrozením) z ženy a tím i pod zákonem, tak umožňuje Boží adopci, vykoupení zpod zákona.

Nenalezneme zde žádné informace o tom, jaká Panna Maria byla, ani způsob narození Ježíše Krista a ani zde netušíme, jak se tato žena jmenuje. Pro nás je to ukázka, že jsme tímto byli přijati za syny a jsme nyní osvobozeni od zachování Mojžíšova zákona.

Jistá žena se podílí na dějinách spásy tím, že porodí svého Syna, kterého Bůh poslal, abychom i my obdrželi přijetí za syny.

1.2 Narození Ježíše Krista

Událost narození Ježíše Krista nejobsáhleji popisuje Matoušovo evangelium.⁴ Jeho vznik se datuje kolem roku 80 - 90 po Kristu, proto je jeho nauka mnohem rozvinutější než u Marka. Matoušovo evangelium začíná rodokmenem,⁵ ze kterého získáváme informace o Ježíšových i Mariiných předcích. Vypočítává se zde třikrát čtrnáct pokolení, od Abrahama po Davida, od Davida po babylónské zajetí a od babylónského zajetí po Krista. Sled událostí je tedy takový - od příslibu požehnání všem národům až k Ježíši Kristu, který představuje konečné požehnání - příchod Mesiáše. Tím tvoří ucelený text Starého zákona a připravuje ho na Nový zákon, nové pokračování. Rodokmen tentokrát zahrnuje i jména významných žen (Támar,

³ Srov. Gal 4,4-5.

⁴ Srov. Mt 1,1-16.18-25.

⁵ Srov. Mt 1,1-16, podle kněžské tradice Tóry.

Rachab, Rúť, Batšab - jen jako žena Uriášova, Maria), což se do této doby nevyskytovalo.

Po rodokmenu přichází zcela neobvyklé zrození, do kterého zasahuje sám Bůh - početí z Ducha svatého, Josef a zjevení anděla Páně ve snu ...⁶ Josef má právo dát Ježíši jméno. A aby se naplnilo Izaiášovo proroctví, setkáváme se zde se jménem *Immanuel*, což v překladu znamená „*Bůh s námi*“.⁷

„Hle panna počne ...“ (Mt 1,23) ukazuje ojedinělost tohoto zrození. Zároveň kopíruje citaci Izaiáše, kde je žena, která porodí Mesiáše nazvána jako *pathernos* (panna).⁸ V hebrejském Starém zákoně je uvedeno slovo *’alma*⁹. Přestože evangelista Matouš ze Septuaginty moc nečerpal, tentokrát se rozhodl, po zvážení všech výjimečných okolností a událostí při zrození¹⁰, toto označení použít. Samotný Josef je vyzván Bohem, aby přijal Pannu Marii za manželku, přestože s ním do té doby nemohla mít dítě. V tomto bodě se rozvádí mnoho debat a spekulací. Jak to vlastně s tou Pannou Marií bylo? Byla-li panna či ne? Přikláněl bych se k názoru, že se evangelista Matouš snažil zdůraznit, upozornit a připravit na ojedinělý příchod Mesiáše. Nabízí se také možnost, že Panna Maria byla bez hříchu a proto i vyvolena, jako ukázka protikladu k Evě. Ale pokud je protikladem tak tím, že uposlechla i svými činy v budoucnu. O jejím dětství toho moc nevíme a vykoupení lidských hříchů mělo teprve nastat. Též musím podotknout, že Panna Maria ze začátku Ježíši nevěřila.¹¹ Ano, teprve časem její víra rostla v pochopení a přijetí Synova poslání, tím se stala naším vzorem ve víře.

⁶ Srov. Mt 1,18-25.

⁷ Srov. Iz 7,14; 8,10; srov. též Mt 1,23.

⁸ Srov. Iz 7,14.

⁹ Mladá žena, srov. *’alma* a *pathernos* na <http://www.stud.cz/pvl/alma.phtml> (datum citace: 11. ledna 2006); v hebrejštině se pro pojem panna častěji používá pojem betula.

¹⁰ Zrození Spasitele.

¹¹ Srov. Mk 3,31-35, zvláště v 20–21.

1.3 Zvěstování

Velmi zajímavou literární formu zvolil evangelista Lukáš,¹² který hovoří nejvíce o matce Ježíše Krista.¹³ Tato literární forma spočívá ve srovnání dvou podobných a velice významných událostí - předpověď narození Jana Křtitele Alžbětě¹⁴ a narození Syna Panně Marii. Napsání tohoto evangelia datujeme podobně jako u evangelisty Matouše do 80. a 90. let po Kristu a je určeno převážně pro pohanokřesťanskou obec.

Nyní se zaměříme na zvěst. Ta je v obou případech předána jednomu z rodičů. V prvním příběhu Zachariášovi, v druhém Panně Marii. Obojí se děje formou zprávy poslané skrze anděla. Lze chápat, že s příchodem Jana Křtitele se naplňuje příprava na příchod Vykupitele a narozením Ježíše Krista platnost nové smlouvy. Příkláněl bych se k názoru, že se zde jedná o uzavření nové smlouvy mezi Bohem a člověkem.

Zachariáš i Panna Maria po zvěsti prožívají překvapení¹⁵. Následuje uklidnění andělem,¹⁶ oznámení o narození,¹⁷ otázky a odpovědi,¹⁸ příslibení znamení¹⁹ a ukončení zjevení.²⁰ Zjevení Zachariášovi²¹ se děje za výjimečné situace v jeruzalémském chrámě po dlouhém očekávání, kdy na něho přijde řada formou losu.²² Nyní se konečně dočkal. Ve srovnání s neprovdanou Pannou Marii z pohanské a pohrdané vesnici zvané Nazaret. U obou postav muselo dojít k jistému zalíbení u Boha pro daný úkol. Teprve časem chápeme, že Mariino mateřství mělo důležitější poslání díky narození našeho Pána Ježíše Krista. Panna Maria i Zachariáše se při zjevení zmocní zmatenost. U Zachariáše je spojená se strachem.²³ Tento strach

¹² V této době velmi rozšířená literární forma srovnávání – synkrisis.

¹³ Nový zákon obsahuje asi stopadesát veršů o Panně Marii. Za povšimnutí stojí, že právě u Lukáše se jich nachází asi devadesát.

¹⁴ Srov. Lk 1,5-23.

¹⁵ Srov. Lk 1,12-29.

¹⁶ Srov. Lk 1,13-30.

¹⁷ Srov. Lk 1,13-17.31-33.

¹⁸ Srov. Lk 1,18-19.34-35.

¹⁹ Srov. Lk 1,20.36-37.

²⁰ Srov. Lk 1,21-23.38.

²¹ Spravedlivý muž z kněžského rodu, společensky uznávaný.

²² Srov. Lk 1,8-9.

²³ Srov. Lk 1,12.

lze vysvětlit více způsoby. Každý člověk by v okamžik zjevení reagoval jinak. Možná to ukazuje na to, že žena mohla být ve víře mnohem silnější a oddanější než společensky uznávaný muž z kněžského rodu. To může ukazovat na přeceňování mužského prvku ve Starém zákoně. Potom následuje uklidnění: „Neboj se.“ (Lk 1,13.30). Možná se Zachariáš lekl, protože to bylo jeho velké přání a dlouhodobá prosba a možná pomalu přestával doufat, že by se mu to ještě mohlo vyplnit. Proto ten úlek ve svém poklesnutí ve víře. Pro Pannu Marii se toto stává nečekané, nové nalezení milosti u Boha.²⁴ Po údivu a zklidnění přichází otázka: „Jak se to může stát?“ (Lk 1,34). Zachariáš i jeho žena už byli staří.²⁵ Panna Maria byla mladá bez poznání muže.²⁶ Odpověď se nyní diametrálně liší. U Panny Marie anděl trpělivě vysvětluje. Je to pro ní nové poslání a určitě i v daný okamžik neočekávané. Možná to má naznačovat trpělivost k mladým lidem, které bychom si měli povšimnout a činit s mladými také tak. Naopak Zachariáš představuje člověka starého a zkušeného ve víře. Závěr je korunován příslibem znamení. U Zachariáše spojené s trestem,²⁷ za úlek z toho, že by mohly být jeho prosby k Bohu naplněny. U Panny Marie potvrzením z jejich úst oddanost k Bohu a vážnost poslání, které obdržela.²⁸ Shrneme-li, šlo o zvláštní obdarování od Boha, které Panna Maria přijala. O to cennější je, že nešlo jen o naplnění proseb. Bůh je nám všem milostiv.

1.4 Panna Maria jako nositelka našeho Pána

Zpráva o narození Ježíše Krista přináší v okolí blízkých radost. Např.: Alžběta,²⁹ reakce nenarozeného Jana Křtitele - plesá radostí v Alžbětině lůně.³⁰ Tato radost bývá často spojována s radostí ze starozákonní doby, např.: při přenášení archy úmluvy z Baalimu Judova na Sión,³¹ také tříměsíční pobyt Panny Marie u

²⁴ Srov. Lk 1,30.

²⁵ Srov. Lk 1,18.

²⁶ Srov. Lk 1,34.

²⁷ Srov. Lk 1,19–20.

²⁸ Srov. Lk 1,38.

²⁹ Srov. Lk 1,41–44.

³⁰ Srov. Lk 1,43–44.

³¹ Srov. 2 Sam 6,11.

Alžběty, i když se tam objevuje slovo *asi*, naznačuje radost.³² Lze to chápat jako setkání lidského a božského, soustředěno na samotný střed, kterým je Ježíš Kristus a ústřední skutečnost křesťanství.

Příchod Panny Marie k Alžbětě doprovází zvolání: „Jak to, že ke mně přichází matka mého Pána?“ (Lk 1,43). Údiv přenáší pozornost na nenarozené dítě, které je označováno *můj Pán*.³³ Tím autor evangelia, prostřednictvím Alžbětina zvolání, jasně sděluje, že Panna Maria je matkou Mesiáše, našeho Pána – *Bohorodička*.³⁴ Vzhledem k Ježíši Kristu je toto pozdější označení Panny Marie oprávněné.

1.5 Vztah Ježíše a Panny Marie

Při narození Ježíše Krista provází Pannu Marii znamení, které bylo zvěstováno andělem. Toto znamení je jistě důležité pro lid, aby mohl přivítat a radovat se z příchodu Mesiáše. Ježíš roste³⁵ a časem poučuje i svoji matku. Jeho význam stoupá. Překračuje Pannu Marii, která se stává jeho učednicí a následovnicí. Z toho je jasně patrné, na kterou osobu by se měla soustředit pozornost.

1.6 Svatba v Káni Galilejské

Na svatbě v Káni byla přítomna Panna Maria a byl sem pozván i Ježíš Kristus se svými učedníky.³⁶ O této události se dozvídáme z Janova evangelia sepsaného 90 – 100 po Kristu. Ostatní evangelisté toto setkání nelíčí. Na svatbě, která v té době trvala až dva týdny, došlo víno. Panna Maria se obrací na Ježíše: „... už nemají víno“ (Jn 2,3) a žádá po něm, aby učinil zázrak. Ježíše to zarazí a ohradí

³² Srov. Lk 1,56.

³³ Královský titul - Kyrios (Žalm 110,1), spojený s Mesiášem.

³⁴ Na konciliu v Efezu r. 431 byl Panně Marii přiznán titul Theotokos (Bohorodička).

³⁵ Srov. Lk 2,52.

³⁶ Srov. Jn 2,1–12.

se,³⁷ ale nakonec své matce vyhoví, přestože nepřišel uspokojovat materiální potřeby lidí vedoucí k veselí na hostině. Zde vidíme, jak svoji matku miloval.

„Udělejte, cokoli vám nařídí“ (Jn 2,5). To jsou poslední slova Ježíšovy matky v Novém zákoně, od této doby mlčí. Nabádá nás tím do budoucna k poslušnosti.

1.7 Panna Maria pod křížem

Druhá Janova zmínka je ojedinělá. Jan nám v evangeliu ukazuje hluboký vztah Ježíše a jeho matky. Panna Maria je přítomna i při jeho smrti.³⁸ Nezapomněla a ani se nikde neukryla před utrpením, které bude čekat jejího syna. Je to ukázka pravého materství. Ani Ježíš nezapomíná na svoji matku, předává ji svému milovanému učedníkovi,³⁹ ale ještě předtím učedníka své matce.⁴⁰ Zde se nejedná jen o holý právní fakt Ježíšovy poslední vůle, protože svěřuje Pannu Marii i učedníkovi, kterého miloval a tím zmiňovaný verš získává teologického významu. Kdo měl být tím milovaným učedníkem se z Janova evangelia nedozvíme. Proto vznikaly různé názory, které přemršťují význam symbolu. Tento výklad založený na symbolice, že Panna Maria je druhá Eva (Gen 3,15, J 16,21), nebo Panna Maria představuje Izrael a učedník církev, se nazývá typologický oblíbený od 12. století. Je nepravděpodobné, že by autor myslel na nějakou symboliku, protože jakákoli další souvislost není uvedena a tím nedává smysl. Další výklad je čistě mariologický. Panna Maria je prostřednicí a spoluvykupitelkou tím, že obětuje svého Syna. Jedná se o teologické konstrukce, které jsou určené jen pro zajištění mariologického základu. Výklad tohoto textu, kterého se drží katolická církev představuje Pannu Marii jako matku věřících – později jako matku církve. V té době nemohla být tato symbolika známa.

³⁷ Srov. Jn 2,4.

³⁸ Srov. Jn 19,25.

³⁹ Srov. Jn 19,27.

⁴⁰ Srov. Jn 19,26.

1.8 Mariina vytrvalost

Panna Maria svého Syna neopustí ani po ukřižování. Věrně následuje rodičí se společenství církve.⁴¹ Vidíme v tom soudržnost a společenství těch, kdo drží při sobě.⁴² Uvnitř je jistá harmonie. Lukáš vyjmenovává jedenáct apoštolů a větu ukončí jen tímto výčtem. Víme však, že se to také neodlučitelně týkalo Panny Marie. Nemohl přece zapomenout na Ježíšovu matku. Jako by se zde zarazil a rychle doplňuje ke jménům, které jmenoval: „... se ženami, s Marií, matkou Ježíšovou, a s jeho bratry.“ (Sk 1,14).⁴³ Někteří biblisté vykládají Ježíšovy bratry a sestry jako širší rodinu, tedy např. bratrance apod.. Toto bylo údajně běžné ve starověké kultuře. Je možné, že tím ukazuje jistou samozřejmost těchto osob na tomto místě a jen upřesňuje. V zápětí líčí událost seslání Ducha svatého, ale není zřejmé, kdo ho měl přijmout, kdo měl být tím obdarovaným.⁴⁴

1.9 Panna Maria v knize Zjevení

Nový zákon je pro mnohé uzavřen ojedinelou knihou, která má zcela jedinečný ráz, a tím je Zjevení Janovo – apokalyptický spis.⁴⁵ Kniha je datována do konce 1. století, většinou se můžeme dočíst okolo roku 100. Z Bible známe i jméno autora – Jan,⁴⁶ který se ocitl na ostrově Patmos kvůli svědectví o Ježíši Kristu. V knize Zjevení nelze najít verš, který by přímo hovořil o Panně Marii.

⁴¹ Srov. Sk 1,13–14.

⁴² Proskarterountes.

⁴³ Setkáváme se zde s myšlenkou, že Ježíš měl bratry, což by se dotklo Panny Marie a tím i učení katolické a pravoslavné církve. Může jít o bratrství spojené duchovním poutem ve víře.

⁴⁴ Srov. Josef Zvěřina, *Teologie Agapé*, s. 150–153.

⁴⁵ Zjevení svatého **Jana** je poslední knihou Nového zákona. Často bývá nazývána Apokalypsa podle prvního řeckého slova apokalypsis (zjevení, odhalení), avšak tento termín je nepřesný, protože se tak označuje celý literární žánr, kterým Janovo Zjevení je. Ostatně tento literární žánr dostal své jméno právě podle prvního slova této knihy. Je to snad nejproblematičtější a nejkontroverznější kniha celé Bible, která doznala během 1900 let své existence těch nejrozdílnějších výkladů. I termín Janovo Zjevení je zavádějící. Kniha začíná slovy: Zjevení Ježíše Krista, které mu dal Bůh. Jan je jen vidoucím prorokem, který toto Zjevení napsal.

⁴⁶ Srov. Zj 1,1.

V evangeliích nelze pochybovat o tom, že se jednalo o Ježíšovu matku. Ve 12. kapitole Janova Zjevení se mluví o velkém znamení ženy. Osmnáct veršů líčí rodičí se dítě a znamení – ohnivý drak usiluje o jeho život. Dítě je však přeneseno k Bohu a žena utíká na poušť. Odehrává se velká bitva Michaela (a jeho andělů) s drakem. Michael vítězí a drak pronásleduje ženu s ostatním jejím pokolením.⁴⁷

Veliké znamení ženy. O koho se jedná a jaký je smysl této zvěsti? Začneme-li od Genesis 3,15, můžeme připodobnit draka k hadovi a souboj jako položené nepřátelství mezi ně.⁴⁸ Žena znázorňuje Boží lid, její dítě Mesiáše a drak d'ábla.⁴⁹ Budeme-li pokračovat v rozboru, symbol ženy je typický pro zosobnění města Jeruzaléma a tím i celého vyvoleného národa. Žena (tento národ) je oděna sluncem, láskyplnou a starostlivou Boží péčí. Tento národ vládne času. Měsíc pod nohama je znamením, které rozděluje čas na dny, měsíce, roky, období.⁵⁰ Nad hlavou má dvanáct hvězd znázorňující dvanáct kmenů Izraele. Z tohoto národa vystupuje (rodí se) Mesiáš. Bez pochyby jde o Ježíše Krista. Utrpení spojené s porodem naznačuje osud Ježíše Krista související s velikonočním tajemstvím. Boží lid, církve nyní přebývá na poušti a je pronásledována drakem. Poušť je místem Boží blízkosti a ochrany, ale i místem pronásledování a zkoušek. Časový údaj tisíc dvě stě šedesát dní⁵¹ nebo čas a dva časy a půl času⁵² což lze srovnat se starozákonní knihou Daniel.⁵³ Také pronásledování Židů Antiochem IV. Epifanem⁵⁴ trvalo asi tři a půl roku.⁵⁵ Tento údaj není natolik důležitý, ale má svůj význam. Jde o polovinu sedmi⁵⁶ a polovina z celku potvrzuje, že doba pronásledování, i když se zdá dlouhá, je jen částečná a v konečném důsledku podléhající Bohu.⁵⁷

⁴⁷ Srov. Zj 12,7–18.

⁴⁸ Srov. Zj 12,9.

⁴⁹ Srov. Zj 12,9.

⁵⁰ Srov. Gn 1,14–19.

⁵¹ Srov. Zj 11,3.

⁵² Srov. Zj 12,14.

⁵³ Srov. Da 7,25;12,7.

⁵⁴ Pronásledování probíhalo 168 – 165 před Kr.

⁵⁵ Odpovídá dvaadvaceti měsícům (měsíc/30 dnů) po které má trvat znesvěcení svatého města (Zj 11,2).

⁵⁶ Číslo plnosti, dokonalosti.

⁵⁷ Srov. Henrich Petri, Wolfgang Beinert, *Učení o Marii*, s. 78-79.

Lze dále rozvíjet úvahy, že právě tato žena je Panna Maria. Myslím, že to zde není až tak podstatné a přikláním se k názoru, že se hlavně jedná o znázornění církve – Božího lidu obklopeného Boží péčí, procházejícího pronásledováním a ohrožením, že bude připravena o svého Mesiáše. Zatím přebývá v útočišti na poušti, pronásledovaná „drakem“. Nemusí se ale bát, protože drak má málo času na to, aby zvítězil.⁵⁸ Jeden z největších exegetů Apokalypsy současné doby U. Vanni sám konstatuje⁵⁹, že Panna Maria není zmiňovanou ženou, přesto to nelze úplně vyvrátit.⁶⁰

⁵⁸ Srov. Zj 12,12.

⁵⁹ Srov. <http://www.karmel.cz/casopis/2004/1-04.html> (datum čtení: 20. listopadu 2005).

⁶⁰ Srov. Vojtěch od sv. Hedviky OCD, *Marie v Novém zákoně: devět biblických zamyšlení a Písmo svaté Starého a Nového zákona*.

Shrnutí k této části

Je třeba mít stále na vědomí, že ve středu celého Nového zákona je Ježíš Kristus! Ostatní osoby, se kterými se setkáváme, musí ustoupit do pozadí. A tím i Panna Maria. Nezmenšuje se však její poslání, ale díky Ježíši Kristu získává svůj význam pro celou radostnou zvěst. Kdo věří a neopomíná Ježíše Krista, nemůže být nařčen z toho, že by nepřijímal všechny osoby s ním související. V tom vidím hlavní moment společné cesty i komunikace katolické a evangelické církve. Je potřebné si uvědomit, že právě Panna Maria i jiné postavy v novozákonním líčení vynikají právě jen díky Ježíši Kristu, našemu společnému Pánu. Budeme-li se ubírat opačnou cestou od Panny Marie (Josefa nebo snad apoštolů), bezesporu dojdeme k jejímu Synu (např.: modlitby katolické církve). Ale Nový zákon tvoří ucelený text s jasným středem naší víry. Je-li střed jasný, a těžko toto konstatování může křesťan popřít, měl by právě od tohoto středu postupovat k osobám, které jsou výrazně v pozadí.

2. POJETÍ PANNY MARIE V DĚJINÁCH CÍRKVE

Jak se církev rozvíjela, vznikalo mnoho nepravd a polopravd, na které se snažila reagovat. Tento vývoj začíná již ve 2. a 3. století. Stanovení skutečné pravdy, doplňování prázdných, sporných míst a vyvrácení všeho, co by se jen náznakem klonilo od nauky církve se často stávalo posedlostí. Slova: pravda, schizma (schizmatik) a hereze (heretik) provázela nejčastěji koncilní zasedání. Přesto bylo mnoho nejasných otázek zodpovězeno a ujasněno, snad v zájmu ukonejšení tehdejší napjaté situace. Potom se stávalo, že se další koncil, po přehodnocení faktů, vrátil k tomu, co předtím zakázal šířit jako lživé tvrzení. Vše, co bylo v pravdě, týkalo se víry a upevňovalo úřad církve. Církev se rozvíjela a bylo potřeba stanovovat přesná pravidla, vést dialog, přinášet nové myšleny a na otázky hledat co nejpřesnější odpovědi. To přetrvává do současné doby a je to jedna z ukázek toho, že církev je „živým organizmem“.

Je důležité, aby všichni věřící při hledání pravdy o Marii vycházeli především z Bible. Jednou byla kanonizována církví a inspirována Bohem. Co je v ní psáno, tomu křesťan věří a neměl by o tom pochybovat. Co není uvedené a zřejmé, je úmyslně skryté. Církev vybrala spisy, které zařadila mezi apokryfní literaturu a při otázce zasvěcení Panny Marie Bohu a o jejím dětství čerpá z Tomášova protoevangelia. Je-li dětství Panny Marie natolik důležité, proč není uvedené v Bibli.

2.1 Doba církevních otců

Na začátku je důležité si připomenout, jaké postavení zaujímala žena. Kromě pohanství se nesetkáme s tím, že by jakékoli ženě někdo vyznával vyšší úctu. Křesťanství se začalo vyvíjet v prostředí tehdy rozšířeného židovství, které bylo zaujato proti jakémukoliv upřednostňování osoby ženského pohlaví. Žena zaujímala nepostradatelnou roli teprve pod vedením svého muže. Přesto nelze opomenout, že židovský muž k ženě přistupoval s vysokou vážností. Dokazují to samotné příběhy ze

Starého zákona, např.: Slavné ženy, které se zasadily o dějiny židovského národa.⁶¹ Přesto v běžném životě židovské ženy zaujímaly mírné postavení.

Nové a rozvíjející se křesťanství se snažilo udržovat čistotu víry. Bylo si dobře vědomo, že je zde velká podobnost ze strany pohanského prostředí, které uznávalo antické matky bohů a srovnávalo je s matkou Vykupitele. Tento jev rozpoutal mnoho teologických diskusí. Církevní otcové vnímali spojení mezi Marií matkou a její přítomností v životě Ježíše Krista i v jeho utrpení. Stala se neodlučitelnou součástí pro další vývoj nauky církve a tento znak spojení nesměl zaniknout. Vývoj descendentní⁶² christologie se při studiu evangelií stává živnou půdou, pro určení významu Ježíšovy matky.

2.1.1 Ignác z Antiochie

„ A Knížeti tohoto světa zůstalo skryto Mariino panenství a její porod, a také smrt Ježíše: tři hlasité znějící tajemství, která se uskutečnila v Božím tichu. “⁶³

Ignác z Antiochie působící kolem roku 110, jednoznačně vyznává Ježíšovo početí z panny. V panenství Marie vidí jasnou souvislost s Ježíšovým božstvím a Pannu Marii určuje jako neopomenutelnou součást spásného dění. Ignácovy listy byly velice oblíbené a pomalu se stávaly nepopíratelnou součástí ve vědomí církve. Tím je patrné, že panenskému početí se přikládalo velkého důrazu. Mariina důstojnost jako Boží Matky rostla.

⁶¹ Viz.: Debora, Judit, Ester.

⁶² Descendence = zpětná, sestupná posloupnost. Čerpáno z <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/descendence> dne 21. května 2006.

⁶³ Henrich Petri, Wolfgang Beinert, *Učení o Marii*, s. 97.

2.1.2 Justin

„ Tak nás tomu učili mužové, kteří všechno, co se týká našeho Pána Ježíše Krista, předali paměti. “⁶⁴

Dalším z obhájců panenského porodu je mučedník Justin (kolem roku 166). Ve svém díle *Dialog s židem Tryfonem* se staví proti názoru, že křesťanství se snaží opisovat řeckou pověst o oplodnění Danae Diem. Svoje bádání o Marii a Ježíši Kristu rozšiřuje o poznatky ze Starého zákona, kde shledává mnoho souvislostí. Můžeme to vidět například při jeho kontrastním srovnání Evy a Marie. Jako první staví tyto dvě ženy proti sobě a používá k tomu žalm 21 - o utrpení Ježíše Krista. Eva je vyhnána z ráje díky hříchu zapříčiněným hadem. Přijetím hadova slova převládá hřích a smrt na člověkem a v tento okamžik nezkažená Eva, která byla také pannou, porodila. Justin zde klade kontrastní podobu Marie, která byla naplněna vírou a radostí a v tomto prostředí nemá hřích a smrt šanci. Místo hada přichází anděl Gabriel s radostnou zvěstí o sestoupení Ducha svatého a brzkém narození Syna Božího.⁶⁵ Tímto rozvíjí nauku inkarnační soteologie, která učí, že Kristovým vtělením začalo vykoupení a Panna Maria se zakotvuje do dějin spásy. Postavení Ježíšovy matky roste s jejím etickým obrazem, tak jak nám zanechal evangelista Lukáš. To se též stává podkladem pro mariologické učení.

2.1.3 Ireneus z Lyonu

„ A ti, kteří ho (Ježíše) nazývali Emmanuelem z Panny, ukazují na jednotu Slova Božího s tvorem, neboť Slovo se stane tělem, a Syn Boží synem člověka, neboť o jako čistý čistě otevřel čisté lůno (purus pure puram aperiens bulvám), totiž to, které lidi znovu rodí pro Boha, a které on sám učinil čistým “⁶⁶

⁶⁴ Srov. Henrich Petri, Wolfgang Beinert, *Učení o Marii*, s. 98, srov. Apolie 67,2-3.

⁶⁵ Srov. Henrich Petri, Wolfgang Beinert *Učení o Marii*, s. 99, srov. též *Dialog s židem Tryfonem* 100,5: PG 6,709c.

⁶⁶ Srov. Henrich Petri, Wolfgang Beinert, *Učení o Marii*, s. 100.

Klíčovou postavou pro rozvoj učení o Marii a mariánské úctě se stal církevní učitel Ireneus z Lyonu (kolem roku 202). Je obhájcem Mariina panenství před porodem⁶⁷ a Ježíšova Božství. Spojil dvě dosvědčené pravdy o Božím mateřství a panenském početí Marie. Postavil se proti gnózi, doketizmu a christologickému dualismu.⁶⁸

2.2 Všeobecné sněmy o Panně Marii

Již ve 2. a 3. století můžeme zaznamenat první náznaky, ve kterých se nepřímou hovoří o Panně Marii. Všechny souvislosti s Pannou Marií musíme brát čistě christologicky. Nejprve bylo důležité vysvětlit existenci Syna a Otce. Tím vzniká první dogma o rovnosti existence Syna a Otce. To se stává hlavním pilířem víry církve. Zde bychom mohli slyšet otázku: Jak tento prvopočátek koncilů a dogmatu souvisí s Pannou Marií a proč je zde zmiňována? Protože Ježíšovo lidství, narození - zrození, (dále i dětství, cesta životem, smrt i zmrtvýchvstání) úzce souvisí s jeho matkou. Ježíš Kristus přichází na svět běžným způsobem, který je nám blízký. Přiblížil se každému z nás, aby později umocnil svůj původ. Narodil se stejně jako každý obyčejný člověk a k tomu mladé chudé dívce na cestě z Nazareta do Betléma, kde mělo proběhnout sčítání lidu. Hned od samého narození ve chlévě můžeme tušit, jaký postoj k těmto událostem zaujímal Řekové. Jejich očekávaný příchod Mesiáše, byl ve znamení bohatého krále. Ježíš se však rodí jako běžný člověk nesoucí tíhu lidského života bez privilegií. A právě v této běžnosti lidství, rodící se z těla ženy, nacházíme úzkou souvislost s Pannou Marií.

⁶⁷ Virginitas ante partum.

⁶⁸ Ireneus z Lyonu píše: „Podle nich nepřišlo na svět ani Slovo, ani Kristus. Spasitel nechal na sebe tělo, ani netrpěl, nýbrž jen jako holubice sestoupil na předem vyvoleného Ježíše a pak, když on ohlásil neznámého Otce, zase vstoupil do pléroma. Někteří nechali však toho předem vyvoleného Ježíše, který prošel Marií jako vody prochází potrubím, vzít na sebe tělo a trpět. Jiní ho považovali za syna Demiurga, na kterého sestoupil předem vyvolený Ježíš. Jiní zase nechávají Ježíše pocházet z Josefa a Marie a na něho sestoupit Krista, který přišel z hořejších krajin, a byl netělesný a neschopný utrpení. Avšak žádný z těchto heretiků neučí, že Slovo se stalo tělem.“
Srov.: Henrich Petri, Wolfgang Beinert, *Učení o Marii*, s. 99.

2.2.1 I. Cařihradský koncil – II. Ekumenický koncil (381)⁶⁹

Tento koncil se zabývá především pneumatologií (Duchem svatým). V souvislosti s Marií se dozvídáme: „... jenž se počal z Ducha svatého a narodil se z Marie Panny...“.⁷⁰ Důležité je „z Ducha svatého“, Marie ustupuje do pozadí a použití výrazu panna, zde nehraje zásadní roli, protože panenství nebylo tehdy záměrně definováno. Nejprve bylo důležité prohlášení všeobecné víry závazné pro všechny církve hlásící se ke křesťanství.

2.2.2 I. Efezský koncil (431)

Na tomto koncilu se rozrost velmi dramatický spor ohledně Mariina mateřství. Nutnost řešit tento problém je zakotven již v Novém zákoně. V Cařihradě vznikl bouřlivý spor o Mariin titul, kde jedni kazatelé hlásali Marii jako *antropotokos*.⁷¹ Ostatní je vinili z ariánství⁷² a apolinarismu⁷³ a prohlašovali titul *theotokos*.⁷⁴

V roce 428 se Nestorius stává cařihradským patriarchou.⁷⁵ Jako představitel antiošské školy se postavil proti novému pojmenování, které začalo být připisováno Ježíšově matce Marii. Přichází se smířícím krokem pro obě strany a namísto něj navrhuje *christotokos*,⁷⁶ přesto v této době to bylo považováno za ariánství, protože nebyly vyjasněny christologické pojmy. Pojmem *christotokos* se rozumělo pomazaný

⁶⁹ Jako univerzální byl tento sněm explicitně uznán až o řadu desetiletí později. „... poprvé se objevuje text vyznání víry z I. konstantinopolského zasedání Chalcedonského koncilu na vyznání císařských delegátů arcidiákon Aetius z Konstantinopole hlasitě předčítal „vyznání víry stopadesáti otců“. Tímto vyznáním víry je pak doplněno vyznání z Niceje, a to ještě před vlastním prohlášením Chalcedonského christologického dogmatu.“ Srov.: A. AMATO, Gesù il Signore: saggio di christologia, s. 182.

⁷⁰ Niceyskocařihradské vyznání víry.

⁷¹ Panna Maria porodila člověka.

⁷² Ariánství představuje christologickou herezi, kterou zastávali stoupenci alexandrijského kněze Aria (256 – 336), který začal popírat božství Ježíše Krista. Podle ariánství byl Syn stvořen (ne pouze zrozen ve své lidské přirozenosti) a není tedy stejné podstaty jako Otec.

⁷³ Směr podle tvrzení biskupa Apollinairose z Lasicemi. V Kristu není žádná lidská duše, místo ní je Slovo. Odsouzen na koncilu cařihradském (381). Srov.: [Http://krystal.op.cz/amen/1999/Amen12-99.htm](http://krystal.op.cz/amen/1999/Amen12-99.htm) (čerpáno 22. května 2006).

⁷⁴ Theotokos znamená „nositelka Boha“ či „Boží rodička“, Bohorodička.

⁷⁵ Byl konstantinopolským patriarchou (428 – 431) a v té době byl považován za kacíře. Dnes se na něho nahlíží jinak.

⁷⁶ Nositelka Krista.

a pomazaní byli proroci a vlastně každý, kdo byl křesťanem. Toto mínění bylo označeno jako *scandalum oecumenicum*.⁷⁷ Představitelé alexandrijské školy, především Cyril Alexandrijský, rozvířili teologickou debatu o skutečných Nestoriových postojích. Otázka se netýkala pouze Marie, ale především osoby Ježíše Krista. Nestorios váhal s označením Panny Marie jako *theotokos*, neboť se domníval, že zpochybňuje ve skutečnosti Ježíšovo božství. Marii považoval za matku pouze lidské části Ježíšovy osobnosti. Cyril vytýkal Nestoriově, že tímto popírá vtělení Boha v Ježíši Kristu, a že z Ježíše vytváří dvě rozlišené osoby - jednu lidskou a jednu božskou, - které se dělí o jediné tělo. Na tento spor reagoval císař Theodosios tím, že svolal koncil do Efezu. Po složitém projednávání vítězí Cyril Alexandrijský s argumenty obhajující titul Bohorodička. Dle osobního spojení se zrodil Logos podle těla.⁷⁸

Z těchto koncilů je zřejmé, že veškerá pozornost je soustředěna na Ježíše Krista. Marie ustupuje do pozadí, i když se jí to přímo týká. Nelze o ni uvažovat jinak než jako o Ježíšově matce.

2.2.3 II. Konstantinopolský koncil (553)

Na tomto koncilu se ustanovilo oficiální krédo, ve kterém je Maria zmiňována. Dočítáme se o titulu svaté, přelavné Bohorodičky přijaté z Justinova spisu proti Origenovi. Také se zde opakuje titul ustavičná Panna.

Veškerý další vývoj je jasně směřován proti dualistické gnozi⁷⁹ a proti Origenovi, který měl představu preexistence duší. Z toho vyplývá, že veškeré snažení týkající se objasnění otázky Marie v pojetí mariologickém, bylo ukázat tuto ženu jako bezúhonnou, svatou a svobodnou. Oprávněně se upevnila úcta k Bohorodičce, neopomeneme-li v jaké souvislosti se jí tato úcta přiznává.

⁷⁷ Roku 444 Cyrilem Alexandrijským a římským biskupem Celestinem I. označeno jako něco naprosto nepřijatelného.

⁷⁸ Srov. DS 251.

⁷⁹ Princip dobra a zla.

2.3 Mariánská úcta

Velký vzestup mariánského hnutí ve Východní říši můžeme zaznamenat po smrti císaře Arcadia v roce 408. Místo sedmiletého Theodosia II. se regentkou a vládkyní s titulem císařovna stává jeho sestra Pulcharei. Již před sto lety byla římská říše rozdělena ze strategických důvodů na východní a západní, ovládanou z Konstantinopole.⁸⁰ Byla nejstarší dcerou Arcadia a po celý svůj život byla oddanou křesťankou. Po vzoru Marie složila přísahu celoživotního uchování panenství. Z císařského paláce nechala udělat klášter pro ctitele Panny Marie. 26. prosince ustanovila svátkem panenství pro všechny neposkvrněné ženy. Snažila se zviditelnit Pannu Marii v celé Konstantinopoli. Do hlavního města dopravila různé relikvie spojené s Pannou Marií (např.: portrét namalovaný evangelistou Lukášem, její pás a rubáš...) a uložila je do tří nově postavených kostelů. Zavedla obřady uctívání Panny Marie a prosadila velebení panenství v celé říši. Byla zastáncem titulu *Theotokos*.

V této době proti zbožšťování Panny Marie titulem *Theotokos* vystupuje nám již známý konstantinopolský patriarcha Nestorius. Pulcharia přesvědčila většinu biskupů a Nestorius na Efezském koncilu neobstál. Byl vyhnán do Antiochie (později do Egypta), zbaven svého titulu a jeho knihy na vydání příkazu, musely být páleny. Tímto byla Panna Maria veřejně uznána za Matku boží pro celý křesťanský svět. Všichni křesťané měli povinnost dodržovat svátky na Mariinu počest a zasvěcovat jí kostely. Základním zdrojem pro kázání o jejím životě a zobrazování událostí na stěnách kostela se stalo Jákobovo evangelium.

V 7. století (od roku 613)⁸¹ se mariánská úcta rozšířila z východu na západ. Po dobu středověku se tato úcta v udržovala v povědomí křesťanů pomocí chvalozpěvů a náboženského umění. Vznikaly mozaiky, obrazy a knižní ilustrace zobrazující její život. Koncem 9. století vznikají různé verze upraveného Mariina

⁸⁰ Dnešní Istanbul v Turecku.

⁸¹ Peršané obsadili Jeruzalém a mnoho křesťanů uprchlo do Říma. Zde rozšířili své svátky oslavující Pannu Marii a přinesli s sebou relikvie.

příběhu.⁸² Dominikánští mniši kolem roku 1230 šíří legendu o Panně Marii.⁸³ Tyto knihy vyvolaly explozi náboženských uměleckých děl u renesančních a barokních umělců. V roce 1305 se Panna Maria stává námětem mnoha fresek, např.: od Giotta di Bondone. Ty jsou dnes umístěny v kapli známé jako „Aréna“⁸⁴ v italské Padově. Zde můžeme vidět v chronologickém sledu události ze života Panny Marie. Šestnáct fresek zobrazuje mimobiblické události (pravděpodobně z Jakubova evangelia) a jen tři z nich se vztahují k Novému zákonu.

V umělecké tvorbě bychom mohli nalézt mnoho dalších významných děl, např.: německý malíř Stefan Lochnera – Svatba Panny, benátský malíř Giorgione – Klanění pastýřů, italský malíř Rafael – Svatou rodinu Canigianitů, Leonardo da Vinci – Madona s dítětem a sv. Annou, Guidoccia CoCozzarelliho – Narození Ježíše atd., ale v této práci tímto chci jen zdůraznit vzestup a velký zájem o Panu Marii i v jiném chápání než jen čistě liturgickém a teologickém.⁸⁵

2.4 Doba reformace 1520 - 1600

Vybral jsem si tuto dobu, protože je známa jako období rozkolu neboli rozštěpení víry.⁸⁶ Období reformace je důležité pro chápání dnešních ekumenických snah, jak při pochopení nutného rozkolu, tak i při hledání a obnovení společné komunikace. Bude nás zde zajímat, jaké byly reakce reformátorů a katolíků na Pannu Marii a jaké to mělo důsledky při vzniku nového odtržení od katolické církve, a to jak je nám známo pod pojmem protestanté čili zárodek evangelické církve. Je důležité podotknout, že tímto rozkolem víry byly poznamenány hlavně církve v Německu. Předreformační období bylo plné pokračujících teologických diskusí, které se zabývaly spornými body učení o dědičné bezhříšnosti Panny Marie a jejím nanebevzetí. Z toho je poznat, že vývoj nauky týkající se Ježíšovy matky byl

⁸² Srov. Marie Votorty, *Život Panny Marie*.

⁸³ Viz. Jean de Maily – *Abbreuiatio in gestis et miraculis sanctorum, Berthélemy de Trente* – Epilogu in gesta sanctorum. Jacobus de Voragine – *Legenda sanctorum* (známá pod názvem Zlatá legenda).

⁸⁴ Kaple Aréna: vystavěna v místech, kde kdysi stával římský amfiteátr.

⁸⁵ Srov. Donald F. Hock, *Zakázaná kniha o Panně Marii*, s. 17-38.

⁸⁶ Všimni si odštěpení Protestantů od Katolické církve -viz příloha číslo 1.

zakořeněn v hlubokém povědomí víry celé církve a do doby reformace vidíme silný rozkvět. Až dobu reformace můžeme označit jako zdržující moment, zastávku nebo pozastavení se nad vznikajícími novými otázkami.

2.4.1 Významní reformátoři

Martin Luther, Jan Kalvín a Ulrich Zwingli

Martin Luther (1483 – 1546) věřil, že člověk může být spasen pouze vírou v Ježíše Krista a Boží milostí bez zprostředkující funkce církve. Prosazoval také kázání v místních jazycích. Luther získal podporu v Německu a Švýcarsku a založil vlastní luteránskou církev.⁸⁷

Jan Kalvín (1509 – 1564) se narodil ve Francii a jeho původní jméno bylo Jean Cauvin. Byl pravověrným protestantem a tvrdil, že pouze Boží milosrdenství rozhoduje o ospravedlnění, tj. ti kteří byli vyvoleni, budou spaseni. Získal příznivce ve Francii, Německu a Nizozemí. Zasloužil se o rozvoj reformace ve Švýcarsku a ovlivnil mimo jiné i Johna Knoxe, který šířil reformační názory ve Skotsku.⁸⁸

Ulrich Zwingli (1484 – 1531) působil jako farář, kazatel i jako vojenský duchovní. V roce 1518 byl povolán do Curychu, kde se zasazuje pro reformaci. Po konfliktu v otázce pŕstu získává na svou stranu městskou radu, která jej vyhlašuje vítězem disputace s katolíky (1523). Fakticky tak dochází k oddělení od staré církve a v Curychu se zavádí rozsáhlé reformy. Marburské náboženské rozhovory s Lutherem v roce 1529, které měly vést k sjednocení stanoviska evangelíků, ztroskotaly na řešení otázky Svaté večeře. Konflikt s katolickými kantony vyústil v roce 1528 ve válku. Zwingli umírá jako polní kněz v bitvě u Kappelu. Vliv Zwingliho nezůstal omezen pouze na území Švýcarska, ale rozšířil se i do sousedních hornoněmeckých měst (Štrasburk, Kostnice, Memmingen, Lindau).⁸⁹

⁸⁷ Srov. H. G. Wells, *Dějiny světa*, z anglického originálu The concise history encyclopedia, s.146.

⁸⁸ Srov. H. G. Wells, *Dějiny světa*, z anglického originálu The concise history encyclopedia, s.146.

⁸⁹ Srov. <http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Memmingen&action=edit>.

2.4.2 Postoj reformátorů k mariologii

„Marie nemůže být dostatečně velebena.“

Martin Luther

Kdykoli slyším o reformaci a jistě křivdě vůči katolické církvi (dodnes těžce nesoucí rozštěpení), nikdy u toho nechybí jména reformátorů. Jakoby musely existovat osoby, které vše zavíní a kterým se připíše všechny důsledky, aby se již nikdo nestaral o příčiny. Často slýchávám: „Kdyby nebylo toho Luthera, Kalvína a Zwingliho, žili bychom v jednotě ...“ Toto označení je lehkou stravitelnou pro ty katolíky, ateisty, ale často i „pyšné“ evangelíky, kteří neznají dějinné souvislosti. Je třeba si uvědomit, že tito tři velcí reformátoři volali po reformaci církve a v žádném případě neměli v úmyslu ji rozdělit. Též i u otázky Panny Marie, můžeme mluvit o „nejhodnější nejvyšší úctě“ založené nejen na biblickém podkladu (bezpochybné Boží mateřství a panenství Marie), ale i držení se prvních ekumenických koncilů⁹⁰ a církevních otců. Panna Maria tedy v reformační zbožnosti nezaujímá vůči Kristu podřadné místo.⁹¹ Samotný Luther odolává kritice zbožné praxe pozdního středověku a plně uctívá Pannu Marii, jak můžeme vidět v jeho výkladu Magnificat⁹² z roku 1521.

„Už nyní si zaslouží mít pevně za to, že zůstali v mnohém ohledu římské církvi bližší než jejich potomci, což bylo přirozeně podmíněno zatvrzelostí front v následující době.“⁹³

⁹⁰ Viz. Kapitola 2.1 a 2.2.

⁹¹ Srov. Madarás Julius, Panna Mária v Lutherovu výklade chválospevu. Křesťanská revue r. 38 (1971), s 66-70.

⁹² Viz. příloha 2 - Lutherův výklad Mariina chvalozpěvu.

⁹³ Heinrich Petri, Wolfgang Beinert, *Učení o Marii*, s. 198.

2.4.3 Postoj reformátorů k dogmatům

Reformátoři vytvořili předpoklad pro pravou chválu Panny Marie tím, že hájili starokřesťanské učení o Marii. Matka Boží měla mimořádné postavení mezi všemi ostatními svatými. U Luthera, Kalvína i Zwingliho se setkáváme s obhajobou ustavičného panenství Marie, i když to bylo proti principu dostatečnosti (suficience) Písma sv. Vnímali to jako ochrannou funkci etického a christologického obrazu Mariina panenství.

Je potřeba si uvědomit, že ke vznikajícím dogmatům v moderní době nemohli reformátoři mnoho mluvit, protože si zakládali na principu sola scriptura (tzn. pouze Písmo sv.). Proto zde nebyl prostor pro uznání žádného rodícího se dogmatu. Na katolické straně probíhaly silné diskuse o zrajících dogmatech.

2.4.3.1 Martin Luther

- *Panenství Marie*: Obhajoba ustavičného panenství Marie jako božského zázraku.
- *Dědičný hřích*: Luther znal teorii Jana Dunse Scota (1265 – 1308), který tvrdil, že Bůh stvořil Mariino tělo i duši a zároveň jí daroval milost, která měla ochránit její duši od „infectio carnis“ (tzn. infekce těla), zapříčiněné dědičným hříchem.⁹⁴ Proto se Luther snažil při svém kázání v roce 1516 o svátku Početí Panny Marie definovat, co je to dědičný hřích. Čím o tom déle uvažoval, stával se zdrženlivějším a raději se držel principu sola skriptura. Roku 1526 o dědičném hříchu říká: „Proto i zde není nic jistého k věření, tak se může kázat. Avšak myšlenky jsou bez cla. Každý si může myslet, co chce, ale přece tak, aby z toho nečinil článek víry.“⁹⁵

⁹⁴ Jan Dunse Scot považoval za neslučitelné s Ježíšovou svatostí matku s dědičným hříchem. Panna Maria sice potřebovala vykoupení jako všichni lidé. Avšak toto vykoupení se stalo realitou v prvním okamžiku její existence: Kristův výkupný čin ji ochránil, jak od poskvrny dědičným hříchem, tak od možnosti spáchat osobní hřích.

⁹⁵ Heinrich Petri, Wolfgang Beinert, *Učení o Marii*, s. 200.

- *Nanebevzetí Panny Marie:*⁹⁶ Toto téma řeší velmi zdrženlivě a při kázání k svátku Nanebevzetí Panny Marie roku 1523 se opět drží principu sola scriptura. V Bibli není o nanebevzetí Panny Marie psáno a jednoznačně se staví proti tomuto svátku.
- *Následování katolických teologů:* Luther přirovnává Pannu Marii k církvi⁹⁷ Povahu církve vidí v souvislosti s chudobou a ponížeností Panny Marie. Vyzývá křesťany, aby Pannu Marii přijímali jako „svoji duchovní matku.“ Z toho je patrné, že se Luther držel tehdejších obecných církevních učeních o Panně Marii a měl k podstatnému učení o Panně Marii pozitivní postoj.

2.4.3.2 Jan Kalvín

- *Panenství Marie:* Obhajoba ustavičného panenství Marie.
- *Titul Bohorodička:* Z pastoračních důvodů se Kalvín dopouští závažné chyby již při pochybnosti nad titulem Bohorodička, který byl schválen na Efezském koncilu jako dogma. Tato nedůslednost při jeho kázání plyne z obavy pověřivosti při používání tohoto titulu.
- *Dědičný hřích:* Kalvín plně připisuje Panně Marii kletbu dědičného hříchu podle svého korunního svědka Augustina.
- *Nanebevzetí Panny Marie:* Kalvín má naprosto odmítavé stanovisko k ukazování relikvie sv. Panny a toto počínání je mu k smíchu.

2.4.3.3 Oldřich Zwingli

- *Panenství Marie:* Emotivně se staví proti jakémukoli jinak znějícímu panenství Panny Marie a hájí: „Věčnou Pannu“.
- *Dědičný hřích:* Tímto tématem se moc nezabývá. Pouze naznačuje, bez udání času, posvěcení Panny Marie.
- *Nanebevzetí Panny Marie:* Zwingli slaví v Curychu svátek Nanebevzetí Panny Marie s vigilií. Tím zaujímá jiné postavení než Luther a Kalvín.

⁹⁶Dogma Assumpta - znamená "přijata". Bůh ji vzal, přijal k sobě.

⁹⁷Označuje Pannu Marii jako Figura Ecclesiae.

2.5 Doba protireformace (40. léta 16. stol.)

Katoličtí teologové v této době řešili mnoho závažnějších otázek (např. ospravedlnění, prameny Zjevení, nauku o dědičném hříchu, církev, ...), než téma mariologie. Mariologické rozdíly nebyly tak velké a zpočátku vyvolávaly málo reakcí při jejich řešení v katolické diskusi. Katoličtí teologové si byli vědomi, že rodící se dogma o Nanebevzetí Panny Marie se dá těžko hodnotit pro nedostatek závazného učení. Jedna skupina tvrdila, že pět století doby církevních Octů o nanebevzetí Panny Marie mlčí a druhá mluvila o zjevené pravdě. Při reformaci breviáře za papeže Pia V. (1568) obohacením o čtení z východní a západní církve bylo možné pokračovat v dosvědčování tohoto dogmatu. Je jisté, že z historického hlediska toto dogma nemohlo být definovatelné. Neexistoval žádný doložitelný důkaz, na jehož základě by se dalo toho snažení logicky odůvodnit. Assumptio se muselo brát jako trpěné mínění spojené se zbožností katolické církve. Spor se teprve rozhořel mezi makulisty a immakulisty a očekávalo se objasnění. Pro další vývoj mariologie je důležitý rok 1546, kdy byl schválen dekret o ospravedlnění. Na Tridentuském koncilu se o těchto problémech moc nemluvilo. Mělo to i politickou roli, protože císař Karel V. věděl, jaká je situace a nechtěl dráždit protestanty s novými věroučnými rozhodnutími.

2.6 Nová věroučná prohlášení

Jedná se o dvě nejnovější dogmata o Panně Marii. A to neposkvrněném početí Panny Marie a jejím nanebevzetí.

2.6.1 Dogma o neposkvrněném početí Panny Marie

Dogma o neposkvrněném početí Panny Marie je dogmatem katolické církve, které praví, že Panna Maria byla jakožto jediný člověk přivedena na svět bez

dědičného hříchu. Vůbec se tedy netýká otázky, zda Maria otěhotněla jako panna (jak se někteří mylně domnívají), avšak v této otázce všechny křesťanské církve souhlasí. První úvahy o jeho vyhlášení tohoto dogmatu se objevily už v 9. století a během staletí bylo neposkvrněné početí opakovaně potvrzeno jako faktum papeži (např.: Sixtem IV.) i církevními sněmy (Basilejský koncil).

Jako dogma byla tato idea vyhlášena papežem Piem IX. dne 8. prosince 1854 bulou *Ineffabilis Deus*: „V úctě k svaté a nerozdílné Trojice, ke cti a zdobě Panny Bohorodičky, k vyvýšení katolické víry a pro zmnožení křesťanské zbožnosti – autoritou našeho Pána Ježíše Krista, sv. apoštolů Petra a Pavla a naší vyhlášíme, zvěstujeme a definujeme, že nauka, která učí, že blahoslavená panna Maria v prvním okamžiku svého početí byla – zvláštní milostí a výsadou všemohoucího Boha, vzhledem k zásluhám Krista Ježíše, Spasitele lidského rodu – uchráněna vši poskvrny dědičné viny, je Bohem zjevena a proto všemi věřícími má být vírou pevně a stále přijímána.“ A též i "Učení, že nejblahoslavenější Panna Maria byla od prvního okamžiku svého početí ojedinělou výsadou milosti všemohoucího Boha se zřetelem k zásluhám Ježíše Krista, Spasitele lidského pokolení, uchráněna neporušenou od všeliké poskvrny prvotní viny, je od Boha zjeveno, a proto mu všichni věřící musí pevně a stále věřit." ⁹⁸

Panna Maria tedy podle katolické nauky byla podobně jako Eva bez prvotního hříchu, na rozdíl od Evy však tuto neposkvrněnost neztratila ani osobním hříchem. Byla na rozdíl od ostatních uchráněna i od následků dědičného hříchu, jako je náklonnost k hříchu a nezřízená žádostivost. Nebyla však uchráněna od vnějších důsledků hříchu, jako je bolest a utrpení, které nesla spolu se svým synem. Mariino uchránění od prvotního hříchu jistě nebylo nutnou podmínkou vtělení Božího Syna. Nicméně bylo vhodné, aby Bůh přišel na svět do čistého, svatého příbytku, protože vedle jeho svatosti neobstojí nic poskvrněného. I pro jeho lidský vývoj v rodině bylo vhodné prostředí dokonalé svatosti. Ale hlavním důvodem Mariiny bezhříšnosti je zřejmě to, že Panna Maria měla jako nová Eva zastupovat lidstvo v souhlasu s Božím vykupitelským záměrem.

⁹⁸ Pius IX. bula „*Ineffabilis Deus*“ (8.12.1854). Srov. Josef Zvěřina, *Teologie agapé*, s. 163; srov. též. DS 2803.

Slavnost Neposkvrněného početí Panny Marie se slaví 8. prosince.

2.6.2 Dogma o nanebevzetí Panny Marie

Se jmenováním Antonína Maria Clareta za duchovního rádce Izabely II. je spojena jeho počáteční snaha o prohlášení nauky o Nanebevzetí Panny Marie za článek víry.⁹⁹ V roce 1863 se Antonín Maria Claret obrátil na Řím se žádostí o dogmatické prohlášení nauky o Nanebevzetí Panny Marie. V této době byl papežem Pius IX., který požadavek přijal, ale došel k závěru, že není dostatečně zralý a zatím neproveditelný. Claret ve svých snahách nadále pokračuje, vydává knihu zabývající se důvody pro vyhlášení Mariina nanebevzetí a oslovuje s ní všechny biskupy Španělska a Kuby. Na 1. vatikánském koncilu získává velkou podporu, ale tato otázka není zařazena do programu jednání. Po tomto koncilu zesílil tlak na Řím a pro prohlášení této nauky za dogma se přihlásilo cca 8 miliónu věřících, kteří zastávali zejména tyto dva argumenty:

dogmatické prohlášení přispěje k duchovnímu obohacení církve a k rozmnožení slávy Matky Boží a také přinese nadpřirozený užitek pro život církve a pro posvěcení věřícího lidu.

Dogma o nanebevzetí Panny Marie bylo vyhlášeno papežem Piem XII. 1. listopadu 1950 apoštolskou konstitucí *Munificentissimus Deus*. „Neposkvrněná, vždy panenská Matka Boží Maria byla po dokončení běhu pozemského života s tělem i duší vzata do nebeské slávy.“¹⁰⁰ Toto dogma nic neříká o tom, zda Panna Maria zemřela a byla hned vzkříšena, nebo byla-li vzata do nebeské slávy bez porušení smrti. V každém případě však její přítomnost v nebi s tělem i duší je v křesťanské víře předobrazem a zárukou přítomnosti církve ve společenství Nejsvatější Trojice a našeho pozemského putování.

Slavnost Nanebevzetí Panny Marie se slaví 15. srpna.

⁹⁹ Španělská královna.

¹⁰⁰ *Munificentissimus Deus* – apoštolskou konstitucí.

Toto přesvědčení je dogmatem hlavně katolické církve. Naproti tomu drtivá většina evangelické církve toto dogma nepřijímá a svým „antimariánským postojem“ odmítá.¹⁰¹

Obě dogmata byla prohlášena již po rozdělení církve. Katolická strana si hájí stanovisko zakořeněné v dávné tradici, kdy byla církev ještě jednotná. Tím je jejich popírání složité a je nutné dbát jisté opatrnosti. Jedno je jisté, dogma o Neposkvrněném početí nemá dostatek biblického svědectví a pokud o něm hovoříme, je lépe ho vnímat jako nauku víry. Od roku 1980 vzniklo mnoho evangelických publikací, které postup papeže silně kritizují. Vidí katolickou církev jako křesťany, kteří se tímto dogmatem staví nad Písmo sv. G. Ebeling tvrdí: „Toto dogma není nic méně, než dogmatizováním základní struktury katolicizmu.“¹⁰² Tímto je zřetelné, že evangelická církev k tomuto zaujímá mnohem opatrnější stanovisko. Pannu Marii vidí v pohledu na Krista a z toho, co je dostupné v Bibli. Je důležité rozlišovat, co slouží k objasnění Kristova dění nebo to, co již překračuje k osamostatnění mariologie. Dogmatizace Panny Marie přináší možné nebezpečí (např.: titul Theotokos) v pokusech zbožštění Panny Marie, které sahají až do patristických dob, což může vést i ke zbožštění církve.

¹⁰¹ Viz <http://cs.wikipedia.org>.

¹⁰² Heinrich Petti, Wolfgang Beinert, *Učení o Marii.*, s. 353.

3. PANNA MARIA – PŘEKÁZKA NEBO NADĚJE PRO EKUMENIZMUS

Panna Maria se po reformaci stala hlavní patronkou protireformace a pozdější katolické restaurace. V té době tvořila překážku, která se „svým způsobem,“ hodila. Co nejvíce se oddělit a vymezit od římskokatolického konání a učení.

Za posledních třicet let byl zaznamenán velký pokrok v ekumenizmu. Ekumenizmus existoval již dříve, ale rozladění a pohoršení rozděleného křesťanstva nenabízely moc prostoru k hlubší diskuzi. Členové církví byli k ekumenickým snahám velice až do období 2. sv. války pesimističtí. Vystupovali proti jakékoliv snaze o sjednocení. Teprve během války se potkávali a navazovali nové kontakty. Postupem času zjišťovali, že množství rozdílů v nauce není tak veliké. Evangelíci i katolíci, po dlouhé odluce, opět shledávali stejný základ v Ježíši Kristu, Bohu a v Duchu svatém.

V období 2. Vatikánského koncilu prošly církve obrovským nadšením pro ekumenizmus. Ale co dál? V současné době věřící nabývá pocitu, že se vše zastavuje na neslučitelných bodech, např.: otázka Panny Marie, papeže a papežství, atd.. A to se stává základní chybou. V těchto bodech zůstává mnoho společného, na čem se dá stavět. Překonali jsme vzájemné naukové odsouzení a nemusíme se obávat oddělení církví pro všechny časy. Tím se vyřešily otázky ospravedlnění, svátostí a úřadu. Byla vytvořena nová dokumentace a předána dodnes rozloučeným církvím. Čeká se na reakce, které mohou být z mého pohledu velmi pozitivní. Jak jsem již zmiňoval, protiklady stále existují a narušují ekumenické snahy. Uvědomme si, jakého mimořádného akcentu je stále používáno v otázce Panny Marie. Dokud toto nebude očištěno, není možné postupovat dál. Občas nabývám dojmu, že právě tyto otázky se stávají zástěrkou pro neslučitelnost, což dělá některým věřícím radost a tento stav vítají. Tito věřící propadají strachu o svoji církev, nenachází společnou radost a vidí

v ekumenizmu nebezpečí. Církev se pro ně stává štítem jejich bázlivosti. Musíme doufat, že se věřící dočkají vyřešení této otázky dříve než posledního soudu.¹⁰³

3.1 Současný náhled evangelického křesťanství

Dnešní ekumenické rozhovory ukazují, že mnoho kontroverzních otázek o Panně Marii, které vznikaly od reformace do dnešní doby, byly zbytečně vyostřené neshodou obou církví. V mnohém se dospělo k zajímavému souladu a lze rozdělit mariánskou problematiku do různých rovin. Nejprve je třeba si uvědomit problém evangelického křesťanství. „... uvnitř evangelické teologie to, co se o Marii říká, anebo neříká, často se získává na pozadí kritického ohraničení ke katolické mariologii a mariánské úctě.“¹⁰⁴ Kdo by chvíli pozoroval evangelickou církev, brzy by přišel k závěru, že zde není žádná velká mariánská zbožnost a žádná explicitní mariologie, proto můžeme mluvit o „mariánském minimalismu.“ Toto se dá také doložit studií *velká*,¹⁰⁵ která konstatuje: „... bylo by to umělé nebo nezákonné, žádat evangelickou mariánskou zbožnost nebo dokonce mariánskou úctu.“¹⁰⁶ Též při studiu evangelické dogmatiky zjistíme, že o Marii pojednává jen stroze a to převážně ve spojitosti s Lutherem,¹⁰⁷ nebo Tomášem Akvinským, který se stavěl proti učení o neposkvrněném početí Panny Marie. „Kdyby byla Maria bez dědičného hříchu, byla by Kristu upřena „čest“ být univerzálním Vykupitelem všech.“¹⁰⁸ Přiznává shodu s výpovědí Apostolika :“...., že Ježíš Kristus se počal z Ducha svatého, narodil se z Marie Panny...“¹⁰⁹

¹⁰³ Heinrich Fries, *Teologické texty*, 1994, roč. 5, č. 2, s. 61 – 62.

¹⁰⁴ Heinrich Petri, Wolfgang Beinert, *Učení o Marii*, s. 340.

¹⁰⁵ Vereinigte Evangelisch-Lutherische Kirche Deutschlands (Sjednocená evangelicko-luterská církev v Německu).

¹⁰⁶ Heinrich Petri, Wolfgang Beinert, *Učení o Marii*, s. 340.

¹⁰⁷ Srov. Horst Georgie Pöhlmann, *Kompendium evangelické dogmatiky*, s. 357.

¹⁰⁸ Horst Georgie Pöhlmann, *Kompendium evangelické dogmatiky*, s. 357.

¹⁰⁹ Horst Georgie Pöhlmann, *Kompendium evangelické dogmatiky*, s. 357.

Otázkou zůstává, jaká toho byla příčina. Tu můžeme vidět na obou stranách. Katolická církev v mnohých způsobech mariologie a uctívání Panny Marie překročila únosný rámec. To, co se dělo po reformaci, bylo vedené ve jménu Panny Marie. „Kromě toho skutečnost, že katolická protireformace v 16. a 17. století byla provedena částečně ve jménu Panny Marie, vedly k tomu, že Panna Maria je citově pojata proti protestantům.“¹¹⁰ Kdyby se takto nestalo, Panna Maria by dnes mohla zaujímat u evangelické zbožnosti význačné postavení. Dnešní situace je tedy jiná: „Nebot' jedno je jisté: v reformovaných církvích hraje Maria ne náhodně, ale zásadně a už z „rodinných krbů“ poměrně ubohou roli.“¹¹¹ Ale i tuto ubohou roli můžeme dnes vidět v kladném světle, protože nutí dnešní protestanty k jistému návratu a znovuoživení Marie. V Evangelickém katechizmu pro dospělé můžeme zaznamenat tyto snahy: „Maria není jen katolická; ona je i Matkou Ježíše, je mu bližší než jeho nejbližší učedníci. S jakou lidskostí kreslí Nový zákon tuto blízkost, aniž by zamlčoval Mariin odstup od Ježíše!“¹¹² V tomto uvědomění se nachází možná ekumenická spolupráce. Evangelická církev se musí snažit odbourávat dodnes přetrvávající odstup. Nevidět v Marii jen něco katolického, zbytečného, druhotného, vedlejšího, co je potřeba hned odmítnout, ale alespoň z části znovu objevit na mariánské zbožnosti něco pozitivního, a to ve spojení s Ježíšem Kristem a předešlé učení o Marii, které bylo před reformací, ale i z části po ní pro věřícího člověka přípustné. Na druhou stranu může být evangelická mariánská úcta skromnější, protože se drží pevně Bible (sola scriptura) a nikdo ji nemůže vnutit např. poslední obě mariánská dogmata.

¹¹⁰ Srov. Heinrich Petri, Wolfgang Beinert, *Učení o Marii*, s. 341.

¹¹¹ Heinrich Petri, Wolfgang Beinert, *Učení o Marii*, s. 341.

¹¹² Heinrich Petri, Wolfgang Beinert, *Učení o Marii*, s. 342.

3.3 Zamyšlení nad rozhovory

– viz příloha č. 4

Zpracoval jsem devět otázek a uskutečnil řízené rozhovory, abych zjistil současný stav a názor několika členů katolické a evangelické církve. Tyto otázky a odpovědi jsou vodítkem pro lepší orientaci v dnešní i budoucí možné ekumenické shodě.

Odpovědi jsou velice obohacující pro všechny, kteří podporují ekumenizmus i pro ty, kteří v něj nevěří nebo nedoufají. Je patrné, že pro většinu dotazovaných je Panna Maria nadějí pro ekumenizmus a obě strany mají k Panně Marii kladný vztah. Sice můžeme vidět jistou zdrženlivost a strohost ze strany evangelické církve, která je při hlubším studiu historických událostí pochopitelná, ale též obrovskou snahu opět nabýt povědomí o Marii a snažit se udržovat kladný vztah s katolickou církví, zosobňující stále živý pramen o Ježíšově matce. Tedy společný dialog může obohatit jak evangelickou, tak katolickou stranu.

Ad. otázka č. 1 Ano, Panna Maria je hodná chvály i jisté úcty. Byla vyvolena k důležitému poslání a splnila jej na výbornou. Z odpovědí vidíme, že je pro věřící inspirací, jak mateřstvím, tak i svou oddaností Bohu.

Ad. otázka č. 2 Zdrženlivost z evangelické strany, která ale nevylučuje jistou inspiraci z jiných zdrojů, než je Písmo sv. Právě její hledání může napomoci k hlubšímu pochopení a zajímavému dialogu.

Ad. otázka č. 3 Zde vidíme nesouhlas evangelické strany. Není nakloněna k vystavování a zobrazování Panny Marie, natož uctívání. Tato reakce je pravděpodobná. Evangelická církev není na něco podobného zvyklá. Pokud by něco takového obdivovali, pak jedině z uměleckého hlediska. Naopak katolická strana je tímto obklopena a přijímá to jako samozřejmost. Ekumenismus je možný jen v toleranci prostředí, ve kterém se daná církev pohybuje.

Ad. otázka č. 4 U odpovědi je zřejmá nejistota. Je možné, že je to zapříčiněné neznalostí historických událostí. Ale na mě to působí, jakoby obě církve byly raději, kdyby toto téma bylo v jednotě a rozdílné vnímání nebylo.

Ad. otázka č. 5 Mariánské učení je dle odpovědi vyčerpávající. Možná by bylo příhodnější více se věnovat jeho studiu, než jej stále doplňovat a rozšiřovat.

Ad otázka č. 6 Z katolické strany zaznívá jasné ano. Marie je nadějí pro ekumenismus. Z evangelického hlediska je jistá opatrnost, ale možnosti dialogu na toto téma a jistou spolupráci tázaní evangelíci zvažují.

Ad otázka č. 7 Zájem o to, jak vnímá Pannu Marii druhá strana není moc přesvědčivý, jistý tu ale je. Nebylo by špatné se touto otázkou u obou církví více zabývat.

Ad otázka č. 8 Kromě jedné odpovědi všichni souhlasí, že Panna Maria je i evangelická. Nejlépe řečeno – je všech. Zajímavý je i údiv, že by o tom mohl někdo vůbec pochybovat.

Ad otázka č. 9 Hledat, nezapomínat, vědět o ní, navzájem se učit, a též přijmout skutečnost a vzkaz D. Ženatého: „(Vzkazuji) evangelíkovi, že Kristus stačí. Katolíkovi, že mu ji přeji.“ To jsou pěkné vzkazy, které naznačují, že ekumenismus je mezi námi, i když si teologové a kardinálové nad řešením rozdílů „lámou hlavy“.

3.3.1 Rozhovor s evangelickým farářem Jaroslavem Nečasem

Evangelický farář Jaroslav Nečas¹¹³ mě doprovázel vírou po celé mé dětství, a proto mi dovolu, abych ještě uvedl tento rozhovor, než ukončím tuto práci závěrem.

¹¹³Jaroslav Nečas (1947) se původně vyučil nástrojařem. Poté pracoval jako stavební dělník a pošťák. Nedokončil studium češtiny a dějepisu. V letech 1968-73 studoval Evangelický bohoslovecký seminář. Po ukončení vojenské služby působil jako farář v Libštátě a Pardubicích. Dále zastával funkci konseniora v ČCE. Od roku 1998 slouží v České Třebové. Mimo jiné je i znalcem vína.

Nachází se zde mnoho zajímavých momentů z evangelického prostředí, které jistě stojí za povšimnutí.(Příloha č.3)¹¹⁴

¹¹⁴Viz příloha číslo 3.

ZÁVĚR

V první části jsme se dozvěděli veškeré informace o Panně Marii uvedené v Novém zákoně.

Druhá část rozšířila čtenáři obzory z historického pojetí Marie v dějinách církve a teologie. Od doby církevních otců, přes všeobecné sněmy, vznik dogmat, rostoucím významu Panny Marie, až po dobu rozdělení církve na evangelickou a katolickou. Tato část je ukončena reakcemi katolické církve na reformaci a vznik dvou nejnovějších mariánských dogmat.

Ve třetí části jsem se zabýval problémem, zda je Panna Maria nadějí pro ekumenismus. Tato část je podložena řízenými rozhovory, kde docházím k závěru, že ekumenismus je na dobré cestě. Velkou nadějí vidím v projevech současných členů evangelické i katolické církve. Vyjadřují svůj názor smířlivě, nesnažím se druhou církev odsoudit, snížit jejich smýšlení, nebo ji přetvořit k obrazu svému. I když jsem volil některé otázky na první pohled záměrně zavádějící, ani jeden z dotazovaných se nenechal zmást.

Čtenáře této práce jsem se snažil zaujmout pro hlubší studium historických pramenů o Panně Marii a tím i pro pochopení rozdílného vnímání Panny Marie. Aby se dozvěděli nové informace, které doporučuji věřícím obou církví a nejen jim. Doufám, že povede k hlubšímu zamyšlení a hledání společného porozumění.

Doporučuji zájemcům dva velmi kvalitní bibliografické zdroje: Učení o Marii od Henricha Petri, Wolfganga Beinerta a Teologii agapé od Josefa Zvěřiny.

RESÜMEE

Meine Bakkalaureusarbeit besteht aus vier Teilen, die aufeinander eng angeknüpft sind.

Der erste Teil umfasst alle Informationen über Jungfrau Maria in dem Neuen Testament, die uns von den Evangelisten übergeben wurden.

Der zweite Teil befasst sich mit der Auffassung von Maria in der Theologiegeschichte. Es behandelt die Lage zu Zeiten der Väter, über allgemeine Konzile, bis zur steigenden Bedeutung von Maria und Trennung der Kirche in evangelische und katholische. Den Zeitraum der Reformation habe ich besonders betont, um die damalige schwierige Situation zu deuten und zum besseren Verständnis der Reformatorenbemühungen beizutragen. Den Abschluss dieses Teiles bilden Reaktionen der katholischen Kirche auf die Reformation und die Entstehung zwei neuer Dogmen über Jungfrau Maria.

Der dritte Teil ist orientiert an ökumenischen Bemühungen im 20. Jahrhundert. Das Grundproblem wird gelöst - ob Maria Hoffnung für Ökumenismus darstellt und ob auf dieses Thema Dialog möglich ist. Es werden Reaktionen auf die Bemühungen hinterfragt. Diesen Teil schließt das Gespräch mit unserem evangelischen Pfarrer ab.

Der letzte Teil ist praktisch orientiert. Allgemeine Informiertheit der evangelischen und katholischen Kirchenmitglieder wird durch Meinungsumfrage erforscht. Weiter werden auch Ansichten dieser Mitglieder an die gegebene Problematik erforscht. Möglichkeiten der gemeinsamen Kommunikation und auch die derzeitige Beziehung der beiden Kirchen zu Maria werden untersucht.

BIBLIOGRAFIE

- DENZINGER, Heinrich, SCHÖNMETZER, Adolf. *Enchiridion Symbolorum Definitionum et Declarationum de rebus fidei et morum*. 36. emendata ed. Freiburg-Basel-Rom: Herder, 1976. 954 s. ISBN 84-254-0965-2.
- HOCK, Ronald. *Zakázaná kniha o Panně Marii*, vyd. Praha: Pragma, 2004. 103 s. ISBN 80-7205-233-0.
- Patrologia Greca*. Series Graeca. Éd. J. P. Migne. Paris, 1857–1866.
- PETRI, Heinrich, BEINERT Wolfgang. *Učení o Marii* 1.vyd. Olomouc: Matice Cyrilometodějská s.r.o. 1996. 631 s. ISBN.
- PÖHLMANN, Horst, Geirg. *Kompéndium evangelické dogmatiky*. Jihlava: Mlýn 2002. 434 s. ISBN 80-86498-02-6.
- ROHÁČ, Juraj, ŠEDIVÝ, Jiří. *Dějiny světa* 1. vyd. Praha: Ottovo nakladatelství – Cesty, 2003. 327 s. ISBN 80-7181-744-9.
- VOJTĚCH OD SV. HEDVIKY OCD. *Marie v Novém zákoně: devět biblických zamyšlení*. Praha: Pastorační středisko při Arcibiskupství pražském, 1998. 26 s.
- ZVĚŘINA, Josef. *Teologie agapé I*. 1. vyd. Praha : Scriptum, 1992. 424 s. ISBN 80-85528-19-3.
- Česká biblická společnost. *Písmo svaté Starého a Nového zákona*, 11. vyd., 9. přepr. Vyd. Praha Česká biblická společnost 1998. 863, 287 s. mapy 19 cm. ISBN 80-85810-19-0 váz..

DALŠÍ LITERATURA K TÉMATU

- DUQUESNE, Jacyues. *MARIE: pohledy na život matky Ježíše Krista*, 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 2005. 152 s. ISBN 80-7106-758-X.
- KANISIUS, Petr sv. *Maria: nedostižná panna a svatá bohorodička I. a II. díl*, 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1998. 268 s.
- KASPER, Walter. *Dogma pod Božím slovem*, 2. vyd. Praha: Vyšehrad 1996. 128 s. ISBN 80-7021-186-5.
- LAURENTIN, René. *Pojednání o Panně Marii*. 1. vyd. Praha: Krystal OP; Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 2005. 194 s. ISBN 80-85929-76-7.
- STINISSEN, Wilfrid. *Mluv s nimi o Marii: Matka Boží ve svědectví Bible*. Praha: Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 2005. 127 s. ISBN 80-7192-788-0.
- ŠTAJNOCHR, Vítězslav. *Panna Maria Divotvůrkyně: nauka o panně Marii, mariánská ikonografie, mariánská potní místa*. Uherské hradiště: 2000. 326 s. ISBN 80-86785-10-9.
- WOLF, Václav. *Neposkvrněné početí Panny Marie v průběhu historie*, 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2005. 95 s. ISBN 80-7266-199-X.
- O'DONEL, Christopher. *Slavíme s Marii: Matka Boží v liturgii*, 1. vyd. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 1996. 206 s. ISBN 80-7192-088-6.
- Jan, Pavel II., papež, *Encyklika Über die selige Jungfrau Maria in Leben der pilgernden Kirche*, 1. Aufl. Leipzig: St. Benno, 1987. 75 s. ISBN 3-7462-0236-1.

Články:

- VOKOUN, Jaroslav. *Ekumenicky o Marii*. Getsemany 1994, č. 10, s. 21 – 27.
- FRIES, Heinrich. *Maria – překážkou nebo nadějí pro ekumenu?*. Teologické texty. 1994, roč. 5, č. 2, s. 61 – 62.
- MADARÁS, Julius. *Panna Mária v Lutherovou výklade chválospevu*. Křesťanská revue r. 38 (1971), s 66-70.

Internetové odkazy:

<http://www.stud.cz/>

<http://www.karmel.cz/>

<http://krystal.op.cz/>

<http://cs.wikipedia.org/>

<http://www.tf.jcu.cz/>

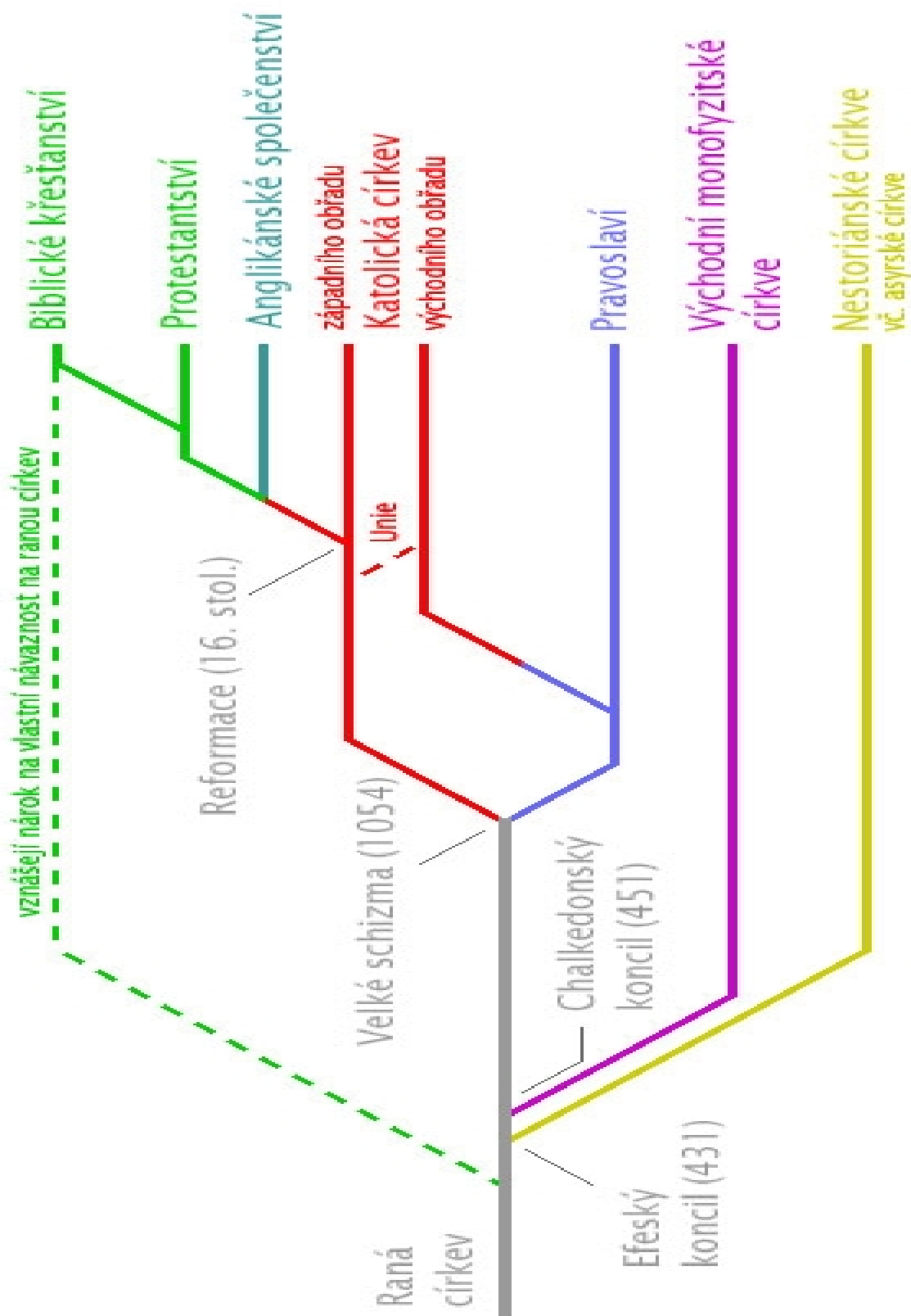
<http://slovník-cizich-slov.abz.cz>

PŘÍLOHY

Seznam příloh:

1. Vývoj církví
2. Lutherův výklad Mariina chvalozpěvu
3. Rozhovor s evangelickým farářem
4. Řízené rozhovory na téma Panna Maria

Příloha č. 1

Vývoj církvi¹¹⁵

¹¹⁵ Čerpáno z http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Vyvoj_cirkvi.png

Příloha č. 2

Přepsáno a čerpáno z: Getsemany č. 10, Říjen 1994
- **Ekumenicky o Marii** – zvláštní příloha Getseman
V časopisu Getsemany přílohu připravil Jaroslav Vokoun

Lutherův výklad Mariina chvalo zpěvu

Úvod a předmluva

Chceme-li tento svatý chvalozpěv správně pochopit, nesmí nám uniknout, že blahoslavená Panna Maria mluví z vlastní zkušenosti o tom, v čem ji vyučil Duch svatý, když ji osvítil. Nikdo totiž nemůže porozumět Božímu slovu, pokud to nemá bezprostředně od Ducha svatého. Nikdo to však nemůže mít od Ducha svatého, pokud to nezažil, nezakusil, nepocítil. Takovouto zkušeností nás Duch svatý vyučuje jakoby ve své vlastní škole, mimo niž se nevyučuje ničemu jinému než prázdným slovům a povídačkám ... Tak tomu bylo i se svatou Pannou: Když sama na sobě poznala, že ji Bůh učinil veliké věci, ačkoli byla maličká, nevýznamná, chudá a ponížená, vyučuje ji Duch svatý veliké vědě a moudrosti, že Bůh je takový Pán, který nečiní nic jiného, než to, že povyšuje ponížené a strhává povýšené, tady stručně: Boží, co lidé vybudovali a buduje, co zbožili.

Právě tak jako na počátku díla stvoření stvořil svět z ničeho, a proto je nazýván Stvořitel a Všemohoucí, tak i ve svém dalším působení zůstává takovýto. Až do konce světa budou všechna jeho díla taková, že z toho, co je nic, co je maličké, pohrdané, ubohé a mrtvé učiní něco vzácného, úctyhodného, blahoslaveného a živého. Takto nemůže působit nikdo z tvorů, nikdo nedokáže učinit něco z ničeho.

Boží oči shlíží do hlubin, nikoli vzhlíží do výšin, jak říká Da 3, 54: „Požehnaný jsi, který trůníš nad cheruby a shlížíš do propasti,“ a Ž 138,6: „Hospodin je vyvýšený, ale hledí na poníženého, zdálky hledí na domýšlivce.“ Stejně i Ž 113,5: „Kdo je jako Hospodin, náš Bůh, který tak vysoko trůní? Sestupuje níže, aby viděl na

nebesa a na zemi.“ Vždyť jako nejvyšší, nad nímž není nic, nemůže hledět nad sebe, ale jen do sebe a dolů, a čím je kdo níže, tím spíše ho Bůh vidí.

Oči lidí a světa však činí pravý opak: Hledí jen nad sebe a směřují za každou cenu vzhůru, jak to stojí v knize Přísloví 30,13: „Je pokolení, jež vysoko hledí, a přezíravě zvedá víčka.“ Denně zakoušíme, jak každý směřuje vzhůru za ctí, mocí, bohatstvím, uměním, dobrým životem a vším, co je velké a ceněné. A kde jsou takovíto lidé, každý se k nim hlásí, všichni se k nim sbíhají, rádi jim slouží, každý tam chce být a přiživit se na jejich ctí, takže nikoli bez důvodu označuje Písmo tak málo králů a knížat jako spravedlivé. Naproti tomu nechce nikdo hledět tam, kde je chudoba, potopa, nouze, nářek a strach, od toho každý odvrací oči. A kde jsou takoví lidé, odkud každý spěchá, odvrací se s odporem, nechává je bez pomoci. A nikdo nemyslí na to, aby jim pomohl k tomu, aby i oni byli něčím. Musí tedy zůstat v propasti a nízkém, pohrdaném stavu. Nikdo z lidí není stvořitelem, který by chtěl udělat něco z ničeho, zatímco Pavel přece učí (Ř 12,6): „Nesmýšlejte vysoko, ale věnujte se všedním službám.“

Bohu samotnému zůstává takovéto shlížení do hlubin, nouze a bídy, v němž je Bůh blízko těm, kdo jsou hluboko, jak říká Petr (1 P 5,5): „Bůh se staví proti pyšným, ale pokorným dává milost.“ A to je základ, z něhož plyne láska a chválení Boha. Vždyť nikdo nemůže chválit Boha, pokud ho nejprve nemiluje, a právě tak o nikdo nemůže milovat, pokud mu není co nejlépe znám jako hodný lásky. Boha však nelze poznat jinak než z jeho skutků, které nám prokázal, a které jsme poznali a zakusili. Avšak ten, kdo pozná, že Pán Bůh je takový, že hledí hluboko a pomáhá jen chudým, poníženým, ubohým, ztrápeným a těm, kteří nejsou nic, ten si jej ze srdce zamiluje. Srdce mu bude přetékat radostí, bude skákat radostí v Bohu. A tu je právě Duch svatý. Ten jej v jediném okamžiku prostřednictvím této zkušenosti naučil takovéto veliké moudrosti a radosti.

Proto na nás všechny Bůh vložil i smrt a dal Kristův kříž se všemi jeho nesčíslnými bolestmi a trápeními svým nejmilejším dětem a křesťanům, ba někdy dopustí i aby upadli do hříchu, aby mnohé viděl hluboko, mnohým pomohl, mnohé věci způsobil, aby se ukázal jako pravý Stvořitel a stal se jim známým, hodným lásky

a chvály. Svět mu v tom však bohužel stále překáží svými očima upřenými vzhůru. Brání mu vidět, jednat, pomáhat, brání poznání, lásce, chvále, a připravuje jej o čest a sebe o radost a spásu. Tak i svého jediného, nejmilejšího Syna, samého Krista, uvrhl do propasti vši bídy. A na něm skvěle ukázal podstatu svého vidění, svého díla, své pomoci, svého umění, svého úradku a své vůle, kam toto všechno svěřuje. Proto Kristus, v tom všem zkoušený, zůstává vyznáním, láskou a chválou Boží. Tak říká Ž 21,7: „Oblažuješ ho radostí z tvé přítomnosti,“ totiž že tě vidí a poznává. O tom říká i Ž 44,9, že všichni svatí nebudou dělat nic jiného než chválit nebeského Boha, protože na ně shlédli v jejich poníženích, a tak se jim stal známým, hodným lásky a chvály.

Totéž zde dělá něžná Matka Kristova: Učí nás příkladem své zkušenosti a svými slovy, jak máme Boha poznat, milovat a chválit. Jestliže zde chválí a jásavým duchem oslavuje Boha, že na ni shlédli, ačkoli byla maličká a bezvýznamná, musíme věřit, že měla chudé, bezvýznamné rodiče. Řekněme to pro prosté lidi názorně: V Jeruzalémě byly bezpochyby dcery velekněží a členů rady bohaté, hezké, mladé, učené a celou zemí ctěné, jako dnes dcery králů, knížat a boháčů, podobně i v jiných městech. Ani v Nazaretu nebyla dcerou nejvyššího regenta, ale prostého chudého měšťana, a nikdo ji nepovažoval za významnou a hodnou zvláštní úcty. Byla mezi sousedy a jejich dcerami prostou dívkou, starala se o dům a dobytek a nebyla bezpochyby nic víc než dnes je chudá děvečka, která čeká, co ji v domácnosti určí. Tak to zvěstoval Izajáš (11,1n): „I vzejde proutek z pařezu Jišajova a výhonek z jeho kořenů vydá ovoce. Na něm spočine duch Hospodinův. „Kořen a pařez, to je Jišajův a Davidův rod, zvláště Panna Maria, proutek a výhonek je Kristus. Jako je nepředstavitelné, ba neuvěřitelné, že by ze suchého, shnilého kmene a starého pařezu vzešla krásná větev s květy, právě tak bylo nepředstavitelné, aby se Maria, panna, stala matkou takového dítěte. Myslím totiž, že není nazývána kmenem a kořenem jen proto, že se stala proti přírodě matkou bez porušení panenství, jako je proti přírodě, aby z mrtvého kmene stromu vyrostla větev, ale i proto, že královský kmen a rod Davidův, který se zelenal a vzkvétal ve cti, moci, bohatství a štěstí např. v Davidově a Šalamounově době, kdy byl i před světem velký, avšak nakonec, když měl přijít Kristus, strhli tuto moc na sebe kněží a vládli sami, zatímco královský kmen Davidův byl v chudobě a ponížení jako mrtvý pařez, takže už nebyla naděje a

vyhlídka, že by z něho mohl znovu vzejít král a dojít veliké cti. A právě když tento bezvýznamný stav dosáhl nejvyšší míry, přišel Kristus a narodil se bezvýznamné, chudé děvečce. Větev a květ vyrašily z té, již by dcery Anáše a Kaifáše nepovažovaly za hodnou toho, aby byla jejich poslední služkou. Takto se Boží díla a oči obracejí dolů, kdežto oči a díla lidí nahoru. A to je podmět jejího chvalozpěvu. Naslouchejme mu nyní slovo za slovem.

Moje duše vyvyšuje Pána Boha

Tato slova vzešla z veliké radosti srdce, v níž se její mysl a život z nitra pozvedá v Duchu. Proto neříká: Vvyšuji Pána, ale „má duše“, jako by chtěla říci: Můj život a všechny mé smysly se vznáší v Boží lásce, v jeho chvále a velkých radostech, takže to není z mé moci, spíše jsem pozvedána než že bych se sama zvedala, k chvále Boží. Tak se vede všem, kdo jsou zahrnuti Boží dobrotou a Duchem, takže cítí více, než dokážou vyslovit. Chválit radostně Boha totiž není lidské dílo. Je to spíš radostné utrpení a pouze dílo Boží, a nedá se naučit slovy, ale pouze poznat z vlastní zkušenosti, jak říká David: Zkuste a uvidíte, jak je Hospodin dobrý (Ž 34,9n). Blaze muži, který se utíká k němu. Nejprve zkuste (ochutnejte), pak uvidíte, a sice proto, že to nelze poznat bez vlastní zkušenosti, a k té nepřijde nikdo, pokud nevěří bohu celým srdcem, když je hluboko a v nouzi. Proto David rychle dodává: Blaze muži, který se k němu utíká. Neboť právě ten zakusí na sobě Boží dílo a tedy „okusí dobroty“, a tím dojde plného porozumění a poznání.

Slůvko „magnificat“ znamená: činí velikým, vyvyšuje, velmi si jej cení, totiž toho, který je velký a dovede a chce činit mnoho dobrých věcí, jak se o tom v tomto chvalozpěvu mluví dále. Slovo magnificat je jako titul knihy, ukazuje, o čem bude psáno. Maria tedy tímto slovem ukazuje, o čem bude její chvalozpěv, totiž o velkých činech a dílech Božích, jimiž Bůh posiluje naši víru, povzbuzuje maličké a vzbuzuje bázeň všech, kdo mají vysoké postavení.

Tento trojí užitek je tendencí tohoto chvalozpěvu a tak jej musíme chápat, Maria jej totiž nezpívá jen sama za sebe, ale za nás za všechny, abychom jej mohli zpívat po ní.

Veliké Boží skutky nás mohou povzbudit nebo vést k bázni pouze tehdy, když věříme nejen tomu, že Bůh může a dokáže učinit veliké věci, ale až když uvěříme, že je Bůh chce učinit a že je rád učiní. Nestačí také, abys věřil, že Bůh chce učinit veliké věci s druhými, nikoli s tebou, a tím abys sebe vyjímal z těchto Božích skutků, jak to činí ti, kteří se Boha nebojí, dokud jsou mocní, a malomyslně klesají na duchu, když přijdou do nesnází.

Taková víra je k ničemu, je mrtvá, podobná pohlouznění, založená na bájích. Ty si naopak musíš bez kolísání a pochybování stavět před oči Boží vůli, abys pevně věřil, že chce učinit a učiní i s tebou velké věci. To je živá víra. Taková víra proniká a mění celého člověka. Vede tě k bázni, když jsi vysoko, a povzbuzuje tě, když jsi dole. Čím jsi totiž výše, tím větší máš důvod k obavám; čím hlouběji jsi ponížen, tím víc se můžeš těšit. Musíš nejen věřit, že ti Bůh může a dovede pomoci, ale i že ti chce pomoci. Musí to přece být nevýslovně velké dílo, jímž budeš zachráněn z věčné smrti, dojdeš blaženosti a staneš se Božím dítětem a dědicem. Takovéto víře není nic nemožné, jak říká Kristus (Mt 17,20). Jen takováto víra vydrží. Jen takovouto vírou dosáhneš i zkušenosti Božích skutků a tím dojdeš k lásce k Bohu a ke chválení Boha a zpívání o něm. Tím budeš svědčit, že máš o Bohu vysoké mínění a náležitě jej vyvyšuješ.

Bůh totiž svou povahou nemůže námi být učiněn velkým – v tom je neproměnný, pouze v našem poznání a v našem životě se může stávat větším, když mu přikládáme velký význam a vyvyšujeme jej především na základě jeho dobroty a milosti. Proto svatá Matka neříká : Můj hlas či má ústa nebo mé ruce, moje myšlenky, můj rozum, vůle činí Boha velkým. Je mnoho těch, kteří Boha oslavují silným hlasem, káží vybranými slovy, hodně o něm mluví, píší, malují, přemýšlejí o něm a hledají jej rozumem a spekulují o něm, a navíc mnoho těch, kdo ho ctí špatně a mylně. Maria však říká: Má duše ho činí velkým, tj. je veliký v celém mém životě, v mém myšlení i mé činnosti, a sice tak, že se má duše cítí jakoby uchválena a vyzdvižena do jeho milosrdenství a dobré vůle. Podobně to prožíváme i my: Když nám někdo udělá něco zvláště dobrého, obrátí se k němu jakoby náš celý život a my říkáme: Toho si vysoko cením. To je totéž jako „má duše ho vyvyšuje“. Tím spíše, když zakusíme dobrotu Boží, která je tak nesmírně velká v jeho skutcích, že nám na

to nestačí ani slova ani myšlenky. Celý život a celá duše nemohou jinak než nechat se pohnout, jako by v nás všechno chtělo zpívat a volat.

Je však dvojí postoj, který nedovoluje zpívat Magnificat opravdově

První postoj zaujímají ti, kdo Boha nechválí, pokud se jim nevede dobře, jak říká David: „Chválí tě, že jsi jim učinil dobře.“ (Ž 49,19). Tito Pána Boha chválí zdánlivě mnoho. Protože však nechtějí poznat útisk a ponížení, nemohou také nikdy poznat opravdové skutky Boží, a proto také nikdy nemohou Boha opravdově milovat a chválit. Celý svět je dnes plný chválení Boha zpěvem, kázáním, hrou na varhany a píšťaly. Magnificat se nádherně zpívá a přitom je k pláči, že takovýto nádherný zpěv je možno provozovat tak bezmocně a bezduše. Nezpíváme totiž, pokud se nám nedaří dobře. Když se nám však daří zle, je se zpěvem konec. Pak o Bohu smýšlíme malomyslně, myslíme, že nemůže nebo nechce s námi nic udělat. A proto utichá i Magnificat.

Druhý postoj je ještě nebezpečnější. Ti, kdo ho zaujímají, se pyšní Božími dobrodiními a nepřipisují je přitom jen Boží dobrotě. Chtějí něco z toho připsat sobě a být proto ctěni a považováni za mimořádné lidi. Hledí na veliká dobrodiní, která Bůh pro ně učinil, lpějí na nich, zacházejí s nimi jako s vlastní věcí, a považují se za něco zvláštního ve srovnání s těmi, kdo to nemají. To je skutečně kluzká cesta. Boží dobrodiní činí podle přirozeného měřítka srdce pyšným a samolibým. Proto je zde nutné dbát posledního slova: Pána. Maria totiž neříká: Má duše oslavuje sama sebe či: cení si sama sebe. Nechce oslavovat sebe, ale pouze Boha. Připisuje všechno výlučně Bohu, od něhož to přijala. Vždyť ačkoliv na sobě pocítila takovýto nesmírný skutek Boží, zůstala taková, že se nevyvyšuje nad nejmenšího člověka na zemi, a kdyby to učinila, byla by s Luciferem svržena do pekelné propasti.

Neuvažovala jinak než takto: Kdyby taková dobrodiní zakusila od Boha jiná dívka, radovala by se Maria stejně a přála by jí to stejně jako sobě, ba sama sebe by považovala za nehodnou takové cti a všechny ostatní by považovala za toho hodné.

A byla by jistě bývala velmi spokojena, kdyby od ní Bůh svá dobrodiní odňal a před jejím zrakem je dal jiné. Tak docela si na nic z toho nečinila nárok a ponechala Bohu jeho dary k volnému disponování. Nebyla víc než útulný pokoj a úslužná hostitelka. Proto také toto obdržela navěky. Hled', to znamená vyvyšovat Boha: Vidět veliké věci jen na něm a ne na sobě. Z toho je vidět, v jak velikém nebezpečí pádu a hříchu se nacházela, takže je stejně velký zázrak, že neupadla do pýchy, jako to, že dostala tyto dary. Nevidíš, jaké to je zvláštní srdce? Odhaluje se jako matka Boží, vyvýšená nad všechny lidi, a přitom zůstává tak prostá a důstojně klidná, že by nepohrdla ani poslední služkou. Ach my ubozí lidí. Když máme trochu majetku, moci nebo cti, když jsme o trochu hezčí než ostatní, neumíme se postavit na stranu těch menších a bezmezně se vyvyšujeme. Co bychom pak dělali, kdyby nám Bůh učinil velké věci?!

Proto také nás Bůh nechává chudými a nešťastnými, protože bychom jeho vzácné dary nenechali bez poskvrny. Nedovedeme si totiž cenit sami sebe stále stejně, ale naše sebevědomí roste nebo klesá podle toho, jaká dobrodiní přijímáme nebo ztrácíme. Avšak srdce Mariino zůstává pevné a stejné v každé době, dovolí Bohu, aby v něm působil podle své vůle a nečerpá z toho nic než povzbuzení, radost a důvěru v Boha. To bychom měli dělat i my. To by byl správně zazpívaný Magnificat.

Můj duch se raduje v Bohu, mém spasiteli

Maria nazývá Boha svým spasitelem. Opravdu, začíná ve správném pořádku, když Boha nazývá nejprve Pánem a pak Spasitelem, a nejprve Spasitelem a až pak mluví o jeho skutcích. Tím nás učí, jak máme Boha čistě a ve správném pořádku milovat a chválit a nikoli hledat u něho své věci. Ten však Boha čistě miluje a chválí, kdo jej chválí jen proto, že je dobrý, a hledí na jeho čistou dobrotu a jen z ní se raduje. To je vznešený, čistý, něžný způsob milování a chválení, který se dobře hodí ke vznešenému, něžnému duchu této Panny.

Nečistí a převrácení ctitelé, kteří nejsou nic jiného než sobci a hledají u Boha svůj prospěch, nemilují a nechválí jeho čistou dobrotu, ale vidí jen sebe. Hledí pouze na to, jak je Bůh dobrý k nim, tj. jak jim svou dobrotu viditelně ukazuje a činí jim dobré věci. Když se však Bůh skryje, je konec jejich lásky a modlitby. Mají větší

zájem o spásu než o Spasitele, o dary než o dárce, o stvořené věci než o Stvořitele. Nedovedou proto stejně dobře něco mít a nemít, být bohatí i chudí, jak říká Pavel: „Dovedu trpět nouzi, dovedu mít hojnost.“ (Fp 4,12). O tom říká Ž 49,19: „Chválí tě, dokud jim dobře činiš,“ jako by chtěl říci: Jde jim o sebe, nikoli o tebe. Tak i Kristus (J 6,26) těm, kdo ho hledají: „Hledáte mne ne proto, že jste viděli znamení, ale proto, že jste jedli chléb a nasýtily jste se.“ Takovíto nečistí duchové znehodnotí všechny dary Boží a brání jim, takže Bůh jim nedává mnoho a nemůže v nich působit ke spáse.

Především je třeba poznat a kázat pouhou Boží dobrotivost. A měli bychom vědět: Jako nás Bůh spasil z pouhé dobroty bez jakýchkoli zásluh, tak i my se máme snažit konat skutky kvůli Boží dobrotě jako takové, ne kvůli odplatě a svému užitku. Nemá nám jít o víc než o to, abychom se Bohu líbili, nemáme se starat o odměnu. Té se nám dostane i bez našeho naléhání. Je totiž nemožné, aby nenásledovala odměna, když se snažíme v čistém, správném duchu, bez myšlenky na odplatu činit dobré. Podobně jako dítě, které ochotně slouží otci, ne kvůli odměně, jen kvůli otci! Kde naopak dítě slouží otci kvůli výhodám a dědictví, tam je to opravdu nesnesitelné dítě a zaslouží si, aby ho otec vyhnal.

Neboť shlédl na nevýznamnost své služebnice. Proto mě budou blahoslavít všechny generace.

Slovo humilitas neznamená nic jiného než pohrdanou, neváženou, poníženou existenci (Ž 116,10) nebo takový stav, jako jsou chudí, nemocní, hladoví, žízniví, věznění, trpící a umírající lidé. Takoví jako Job ve svých vnitřních bojích a David ve vyhnanství a Kristus se všemi křesťany v jejich nesnázích. To je ono „dole“, o němž bylo výše řečeno, že Boží oči hledí jen dolů a lidské nahoru, tj. že hledají váženou, skvělou, nádhernou existenci a postavení. Proto je Jeruzalém v Písmu nazýván místem, na něž hledí Boží oči (srov. Za 12,4), tj. křesťanstvo leží hluboko a nemá vážnost v tomto světě; proto na ně Bůh shlíží a stále na něm spočívá svým zrakem, jak říká Žalm 32,8: „Spočine na tobě mé oko“

Tak říká i Pavel (1 K 1,27n): „Co je světu bláznovstvím, to vyvolil Bůh, aby zahanbil silné, neurozené v očích světa a opovržené Bůh vyvolil, ano vyvolil to, co není nic, aby to co je, obrátil v nic.“ A protože to tedy je Boží způsob, hledět do propasti, na nevážené věci, přeložil jsem slovo humilitas slovem nevýznamnost, nevážená existence. Maria tedy říká: Bůh shlédl na mne, chudou, poníženou, neváženou, a přitom si mohl vybrat dcery bohatých, vznešených, mocných králů, knížat a velkých pánů. Těžiště tedy neleží ve slově humilitas (ponížení), ale ve slově respexit (shlédl). Předmětem chvály není Mariino ponížení, ale to, že Bůh na ni shlédl. Podobně jako když kníže podá ruku ubohému žebrákovi, nechválíme žebrákovu bídu, ale milost a dobrotu knížete.

Stručně: Tento verš nás učí správnému poznání Boha tím, že zvěstuje: Bůh shlíží na ponížené a pohrdané. A ten zná Boha správně, kdo ví, že Bůh shlíží na nevýznamné, jak je řečeno výše. A z tohoto poznání plyne láska a důvěra k Bohu, takže se mu člověk rád odevzdává a poslouchá jej. O tom říká Jr 9,22n: „Ať se moudrý nechlubí svou moudrostí, ať se silný nechlubí svou silou, ať se boháč nechlubí svým bohatstvím. Chce-li se někdo chlubit, ať se chlubí, že je prozíravý a zná mne.“ Tak učí i Pavel v 2 K 10,17: „Kdo se chlubí, ať se chlubí v Pánu.“ Tak i matka Boží chválila svého Boha a Spasitele čistým duchem a nedělala si žádné nároky na jeho dobrodiní. A proto správně zpívala o jeho dobrotě. Až nyní ve správném pořadí přichází ke chvále jeho skutků. Jak již bylo řečeno, nemáme se hnát za Božími dobrodiními a strhovat je na sebe, ale skrze ně se máme dostat k Bohu, pouze na něj se vázat a jeho dobroty si cenit. Pak jej však máme chválit i za jeho díla, v nichž nám tuto dobrotu zjevil, abychom jej milovali, důvěřovali mu a chválili jej. Jeho skutky jsou tedy jen dostatečnou příčinou milovat a chválit jeho dobrotu, s níž nám vládne.

Maria však začíná od sebe a zpívá, co Bůh učinil jí, a tím nás učí dvojímu: Zaprvé každý má dávat pozor na to, co s ním Bůh činí, a sice více než na to, co činí jiným. Ničí spása totiž není v tom, co Bůh činí s jinými, ale jen v tom, co činí s tebou. Když se (J21,21n) ptá Petr Jana: „Pane, co bude s ním?“, odpovídá Kristus: „To není tvá věc. Ty mne následuj!“, jako by chtěl říci: Janovy skutky ti nepomohou, musíš počkat, co udělám s tebou.“ Mysli na to, že Bůh chce působit i v tobě, a že

svou spásu můžeš postavit pouze na skutcích, které sám Bůh učiní na tobě, a na žádných jiných skutcích. Tak jak to vidíš zde na Panně Marii.

Zadruhé nás zde Maria učí: Každý má být první v chválení Boha a jeho skutků, které se staly jemu, má je vynést na světlo a pak chválit Boha i ohledně jeho skutků pro druhé lidi. Tak čteme, že Pavel a Barnabáš zvěštovali apoštolům, co pro ně Bůh učinil, a ti zase totéž Pavlovi a Barnabášovi (Sk 15,12). Stejně tomu tak bylo (L 24,34n) s Kristovým zjevením po vzkříšení. To je počátek společné radosti a společného chválení Boha, přičemž každý chválí Boha za milost, kterou zakusili druzí, a přece především za tu, kterou zakusil sám, i kdyby byla menší. Nikdo netouží být první v obdarováních, ale v chválení Boha a lásce k němu. Spokojí se totiž s Bohem a jeho dobrotou jako takovou, i kdyby byly dary sebemenší, tak prostě je jeho srdce. Avšak sobci se mračí, když se dozvědí, že oni na tom nejsou s dary nejlépe, místo chvály reptají, že jsou obdarováni stejně jako druzí nebo i méně, podobni dělníkům z evangelia Mt 20,11. Kristus říká (L 16, 10): „Kdo je věrný v nejmenší věci, je věrný také ve velké, kdo je v nejmenší věci nepoctivý, je nepoctivý i ve velké.“ Proto si nezaslouží, aby se jim dostalo velkých věcí, protože pohrdají malými. Kdyby však chválili Boha v malém, dostalo by se jim i velkých věcí. To je z toho, že hledí vzhůru a ne dolů. Kdyby hleděli dolů, našli by mnohé, kteří na tom nejsou ani z poloviny tak dobře a přitom jsou s Bohem spokojeni a chválí jej. Ptáci zpívají a radují se z toho, co dovedou, a nereptají, že nemohou mluvit. Psi radostně skáčou a jsou spokojeni, ačkoli nemají dar rozumu. Jen sobecké lidské oči jsou nenasytné. Pro svou nevděčnost a namyšlenost nemohou být nikdy natrvalo nasyceny. Chtějí být nahoře a nejlepší ze všech. Nechtějí ctít Boha, ale sami být poctěni Bohem.

Jako první skutek Boží vyznává Maria „shlédnutí“, a to je také to největší, a ostatní na něm spočívají a z něho plynou. Vždyť tam, kde Bůh k někomu obrátí svůj obličej, není nic než milost a spása, a všechny dary a skutky nutně následují. Tak čteme Gn 4,4n, že Pán Bůh shlédl na Ábela a jeho oběť, ale na Kaina a jeho oběť neshlédl. Proto jsou v žalmech mnohé modlitby za to, aby Pán Bůh k nám obrátil svou tvář, neskrýval ji, rozzářil ji nad námi apod. A to, že i Maria považuje toto za

nejdůležitější, se ukazuje v tom, že říká: Hle, proto, že na mne shlédl, mě budou všechny generace nazývat blahoslavenou!

Poslouchej dobř, neříká, že ji budou oslavovat za její dobrotu, že budou chválit její ctnosti, vyzvedat její panenství nebo pokoru a zpívat píseň o jejích činech. Ne, jedině proto, že na ni Bůh shlédl, se bude říkat, že je blahoslavená. To však znamená: Vzdávat Bohu čest tak čistě, že to čistěji není možné. Tak nebude chválena ona, ale Boží milost vůči ní. Ba ona sama sebe snižuje, když říká, že Bůh shlédl na její bezvýznamnost.

Z toho se můžeme naučit, jaká je pravá úcta, již ji máme ctít a sloužit ji. Jak k ní máme mluvit? Hleď na její slova, ta tě naučí, jak ji chválit: „Blahoslavená Panno a matko Boží, jak jsi byla nevýznamná a nevážená! A Bůh na tebe tak milostivě a bohatě shlédl a učinil ti veliké věci. Nebyla jsi toho hodná, a veliká milost Boží vysoko přesahuje tvé zásluhy. Blaze ti, blahoslavená jsi od této hodiny až na věky, ty jež jsi našla takového Boha!“ apod.

Nemysli si, že to slyší nerada, když ji nazýváš nehodnou takové milosti. Bezpochyby nelhala, když sama vyznala svou nehodnost, na kterou Bůh shlédl ne pro její zásluhy, ale z pouhé milosti.

Nerada slyší prázdné žvanily, kteří káží a píší o jejích zásluhách, aby tím předvedli své umění, a přitom nevidí, jak oslabují Magnificat, převracejí slova matky Boží a umenšují Boží milost. Čím víc se jí totiž připisuje zásluh, tím více se ubírá Boží milosti a snižuje se pravdivost Magnificat. I anděl ji zdraví jen z Boží milosti a říká, že Pán je s ní, a proto je požehnaná nade všechny ženy. Proto ti, kdo ji vnucují tolik chvály a cti, nejsou daleko od toho udělat z ní modlu, jako by jí záleželo na tom, aby byla ctěna a očekávalo se od ní všechno dobré. Toto Maria odmítá a chce, abychom v ní chválili Boha a aby každého vedla k pevné důvěře v Boží milost.

Proto ten, kdo ji chce správně ctít, ji nesmí brát samu o sobě, ale musí ji dát místo u Boha a hluboko pod ním, zbavit ji všech ozdob a pohlédnout, jak říká, na její ponížení. Pak se musí divit nesmírné Boží milosti, která tak bohatě a milostivě

pohlédla na tak malou a nevýznamnou dceru člověka, žasnout nad milostí, která ji objala a blahoslavila. Tento pohled tě pak má vést k tomu, abys Boha kvůli této milosti miloval a chválil. A to ti má být podmětem, abys očekával vše dobré od takového Boha, který tak milostivě shlíží na malé, ponížené a nevýznamné lidi a nepohrdá jimi, aby tím bylo tvé srdce před Bohem posilněno ve víře, lásce a naději. Co myslíš, že by jí mohlo být milejší než to, že přijdeš skrze ni k Bohu a skrze ni se naučíš důvěřovat a doufat v Boha, i kdybys byl ponížený a nevýznamný? Kdykoli se to stane, v životě i v umírání, nechce, abys přišel k ní, ale skrze ni k Bohu. Co jiného však dělají ti, kdo zastírají její ponížení, než to, že staví matku Boží před nás místo před Boha? Tím nám zastírají milostný obraz plný útěchy. Připravují nás o obraz, jimž bychom se mohli utěšovat. Je však vyzvednuta nade všechny příklady ta, která by měla a chtěla být nejlepším příkladem boží milosti, aby byla celému světu podmětem k důvěře v Boží milost, k lásce a chvále. Všechna srdce mají skrze ni získat takovou představu o Bohu, aby mohla říci: „Hle, blahoslavená Panno a matko Boží, jak velikou útěchu nám Pán na tobě ukázal, když tak milostivě shlédl na tvé ponížení! Tím jsme povzbuzeni k naději, že ani námi, chudými a nevýznamnými lidmi – podle tohoto příkladu – nepohrdne, ale milostivě na nás shlédne.“

Jestliže David, Petr, Pavel, Maria Magdalena a další jsou skrze velikou milost Boží, která jim bez jejich zásluh byla dána k povzbuzení lidí, příkladem, posilujícím víru a důvěru v Boha, není pak i blahoslavená Matka Boží jistě a spravedlivě příkladem pro celý svět?

Omnes generationes: Panna Maria tím nemyslí nic jiného než toto: Její chválení bude stejně pokračovat od jedné generace ke druhé, takže nebude žádná doba, v níž by Maria nebyla chválena. Slovíčko makariusi znamená víc než jen „nazývat blahoslaveným“ nebo „činit blahoslaveným“. K tomu totiž nestačí jen vyprávět nebo klekat, klanět se, snímat klobouk, malovat obrazy, stavět chrámy. To by mohli dělat i zlí lidé. Má se to však činit v celé síle a pevné pravdě. Tak je tomu tehdy, když srdce získá pohledem na Mariino ponížení a Boží milostivé shlédnutí radost a touhu po Bohu a když z celého srdce řekneme: „Blahoslavená Panno Maria!“ Takovéto blahoslavení je ta pravá úcta k ní.

Lutherův text pokračuje dále výkladem zbývajících veršů Mariina chvalozpěvu.

Poznámka k překladu: Biblické citáty jsou přeloženy z Lutherova textu, a často se podstatně odlišují od českého ekumenického překladu.

Příloha č. 3

Čerpáno z <http://www.tf.jcu.cz/zivot/metanoia/cislo04-04/lida.htm>

Časopis Metanoia č. 4 upload 7. 10. 2004

Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

Marie se symbolem křesťanství nestane

Rozhovor vytvořila a zpracovala Ludmila Hamplová

Jak evangelíci vnímají Marii?

U nás je Marie v ústraní. Když jsem si připravoval adventní kázání, narazil jsem na krásný výraz - služka Páně, (kraličtí používají děvka Páně) - což zhruba odpovídá našim představám. Na Marii je pro nás důležitá její pokora, služebnost a jemnost. My evangelíci si Marie vážíme, ale přiznávám, že se jí věnujeme příliš málo. Bohužel jsme ji odsunuli do pozadí. Dokonce jsem od některých členů dostal skoro vynadáno, že jsem na první neděli adventní kázal na téma Marie. Byť Josefovi se také děje veliká křivda, o něm se rovněž nemluví a prakticky se o něm nekáže. Myslím, že si s nimi nevíme rady.

Co je příčinou tohoto chování?

Po vydání Tolerančního patentu jsme se silně vymezovali vůči katolické církvi. A proto, jak jsme nesmyslně odmítli kříž, odmítli jsme i Marii. Doslova jsme vylili s vaničkou i dítě. Bohužel tato tradice je v nás silně zakořeněná a vymezování vůči katolické církvi stále přetrvává. Uvedu konkrétní příklad: Moje žena pochází z reformovaného sboru ve Sloupnici, a tam je naprosto nemyslitelné, aby v kostele byl kříž. Přitom kříž je symbolem všech křesťanů. Současná generace přejímá to, co říkali jejich pradědečkové.

To zní jako byste s katolickou církví jen těžko hledali společnou řeč. Dá se vůbec nalézt?

Snad bychom dokázali s katolickou církví nalézt společnou řeč, ale to bychom museli Marii zkoumat přísně biblicky. Museli bychom hledat, jakou roli sehrávala Marie v rané církvi, jakou roli hraje v evangeliích a nikoli se zabývat tím, co z Marie časem udělala církev. Pro evangelíky je závazná Bible, nikoli církevní koncily. A to co nás s katolíky spojuje, nejsou koncily, ale Bible.

Dovolím si vám trochu oponovat. Mnoho koncilů proběhlo ještě před rozdělením církve, proto by měly být závazné i pro evangelíky. Jak tomu je?

První koncily do značné míry přijímáme, ale snažíme se je korigovat biblickou zvěstí. U nás neplatí, že Bible je na stejné rovině jako koncil, tradice. Naopak, Bible má vždy přednost. I naši reformátoři se pokoušeli závěry koncilů poměřovat s biblickou zvěstí. Proto bych nikdy nepřijal, že se koncily nemohly mýlit. Stejně tak nerozumím tomu, jak se ze služby Páně mohla stát Královna nebes a Spoluvykupitelka světa. Marie je pro nás vzor člověka ochotného naslouchat, sloužit,

přijímat a dát se obdarovat. My věříme, že Maria je nástrojem v Boží ruce. Avšak tímto nástrojem může být stejně dobře žena i muž. Josef je také nástroj v Boží ruce.

A co obraz manželství Josefa a Marie?

To jsou podle mého, záležitosti tak složité, že by to měli spíše posuzovat ti, kteří znají právní systém tehdejší doby. Ti by mohli určit, jestli Josef byl snoubenec nebo manžel. Kdoví, jak to vlastně bylo. Proto my nespekulujeme, jestli došlo k naplnění manželství a nebo ne. I když já se domnívám, že ano.

Tedy připouštíte Ježíšovy sourozence?

Samozřejmě. Základním výrazem slova ADELFO je bratr. Rozpor je podle mě filologický. Trápí mě, že se dogmatika snaží ovlivňovat filologii. Proč by Marie nemohla být příkladem ženy, která nám má co dát, aniž by musela mít další děti? My přijímáme, že je měla. Přesněji já to přijímám. Nemyslím si, že by mariologie byla gynekologie. O biologické záležitosti v Bibli nejde. To se možná moc neví, ale naše vyznání víry, které máme jinak společné s katolíky, obsahuje slovo Panna s velkým P. Tím chceme říct, že je to titul, nikoli biologický stav.

Katolická církev to řeší tak trochu šalamounsky a zavádí pojmy panenství tělesné a panenství duchovní.

To je vsutku šalamounské řešení. V tomto velmi citlivém bodě je opět nutný návrat k Bibli. Raná církev i evangelisté používají překlad starého zákona, tzn. Septuagintu. Hebrejský výraz "alma" (Izajáš 7,14) je přeložený prostě špatně. "Alma" znamená mladá žena. Řečtina z tohoto slova vytvořila "parthenos" (panna), a tak máme učení o partenogenezi. Němčina má podobnou hříčku, z "junge Frau" se stane "Jungfrau". Bohužel Septuaginta je nepřesná na více místech. Kdoví, jestli si evangelisté uvědomovali, jaké nedozírné následky tyto chyby budou mít pro další dogmatický vývoj církve.

Co když příčina neshod s katolíky není teologie, ale různá mariánská hnutí, která se význam Marie snaží zveličovat?

Určitě. Pro nás je problematický už samotný výraz "theotokos", rodička Boha. Raději vidíme "christotokos", rodička Krista. Je však faktem, že my evangelíci jsme velmi úzkostliví, pokud se jedná o Marii. Příčinou tohoto chování je často právě nabubřelý mariánský kult, který právě teď leckde velmi bují. Modlitby růžence, mariánská hnutí, Koclířov a jiná místa. Navštívil jsem téměř všechny katolické farnosti v okolí, ale do Koclířova nepůjdu. Působí zde velmi zvláštní pan farář, a myslím, že bychom si neměli, co říct. V mariánských hnutích nevidím absolutně nic pozitivního. Poselství z Medjugorje jsou dobrou ukázkou toho, co mariánský kult dokáže. Pak už nepotřebujeme Boha a vystačíme si jen s Marií. Případně z Božské trojice utvoříme čtveřici.

Opusťme vody konfliktní. Jak podle vás vypadala Marie?

To je otázka velmi na tělo. Já si myslím, že byla hezká. Nic přesnějšího se nám ale

asi nepodaří zjistit. Domnívám se, že Bůh měl dobrý vkus. Jestliže je Marie vyvyšována, tak proč by nemohla být hezká i z toho lidského hlediska?

Jistě byla to krásná žena, ale porodila ve chlévě, což jistě nebylo nic příjemného. Čili to zřejmě byla žena, která zvládala i fyzickou zátěž. To trochu odporuje zobrazování Marie jako mladé dívky.

Určitě si nemyslím, že byla křehká. Jestliže přijmu, že měla několik dětí, přijímám i to, že byla velmi statečná. Musela toho po fyzické stránce zvládnout mnoho. I místo, kde došlo k porodu je velmi sporné. Chlév je velice idylický. Tak to asi nebylo. Porod musel být velice tvrdá pozemská realita, kam se okřídlení andílkové moc nehodí.

Jemně jste narazil na umění. Jak by evangelickým umělec ztvárnil pannu Marii?

Já si myslím, že by to nedělal. Pokud máme snahu dělat umění, je to umění nepopisné, akcentující spíše konkrétní biblickou výpověď. V zobrazování Marie i Krista se přikláníme spíše k židovské tradici, a tak zůstáváme cudně u sdělení, že nevíme, jak Marie vypadala.

Pro evangelíky tedy musí být náročné přijít do katolického kostela a vidět mariánské sochy.

Ano, my žádné sochy nevidíme rádi. Ale pokud vím, tak např. v raném stádiu církve československé husitské, byly i kostelech této církve sochy panny Marie. Bohužel však netuším, kolik má mít socha Marie hvězdiček. Možná pět, sedm a nebo jako Evropská unie.

Dovolím si otevřít ještě jedno téma a to Maria jako vzor ženy. Ovlivňuje nějakým způsobem ženy ve vaší církvi?

Myslím si, že má minimální vliv. Je to asi smutné, ale je to realita. Ještě jsem se neseťkal s tím, že by se naše ženy odvolávaly na něco, co údajně dělala Maria. Rovněž jsem neslyšel, že by Josef byl vzorem mužem.

Nemáte tak trochu zvláštní pocit, když se bavíte s katolíky?

Jsou témata, o nichž se prostě hovořit nedá.

Z našeho rozhovoru vyplývá, že katolický pohled na Marii hodnotíte spíše negativně. Je něco, co byste dokázal ocenit?

Některé sochy, pokud jsou umělecky vzácné. Gotickou madonu vidím velice rád. To je skutečná žena.

Můžete svůj pohled na Marii nějak shrnout?

Myslím, že je to příklad víry. Luther říkal, že ztělesnění víry. To je pro nás přijatelné. Ale my jsme v tomto až příliš cudní a jednostranní. Nemyslím si, že v tomto budoucnost něco změní. Sice dochází k určitému posunu a noví příchozí do církve už berou kříž jako universální symbol křesťanství, ale těžko se jím stane Marie. Jestliže jsou v nových kostelech kříže, Marie tam nebude určitě.

Příloha č. 4

Řízené rozhovory na téma Panna Maria

Následující rozhovory mladých věřících přibližují současný náhled na Pannu Marii a ekumenizmus. Vlastním úsudkem nechávám na každém čtenáři.

4.1 Řízené rozhovory se členy Římskokatolické církve

VN – Václav Neruda – student 3. ročníku Jaboku a Evangelicko teologické fakulty UK.

BK – Barbora Klinská – studentka 2. ročníku Jaboku a Evangelicko teologické fakulty UK.

PČ – ThLic. Mgr. Pavel Čáp SDB – člen salesiánské komunity na Jaboku.

LM – Mgr. Lucie Motlová – katechetka.

MK – Bc. Martin a Magdaléna Koryčanští – státní služba, sociální služba.

1) Co Vás napadne, řekne-li se Panna Maria a jak ji osobně vnímáte?

VN – Napadá mě mnoho věcí: Růženec, dogmata, májové pobožnosti, bohorodička, poutě, uctívání. Já osobně ji vnímám snad jako vzor víry a zbožnosti a jako jednu ze svatých.

BK – Maria? První mě napadá Matka Krista. Jinak samozřejmě je pro mě tou, kterou si vybral Bůh – Otec, aby byla matkou jeho Syna. Je pro mě jakýmsi „symbolem“ toho, jak Bůh důvěřuje lidem, všem lidem. Vždyť jí bylo podle odhadů tenkrát kolem sedmnácti let, když jí bylo oznámeno, že se má stát matkou Syna Božího. A tady ona bez jakýchkoliv poznámek okolo řekla své FIAT. Takže služebnice Boží. Taky ji vnímám jako pokornou – jeden z případů, jak následovat Ježíše. Ona to dovedla – prostě „borka“.

PČ – Mnoho osobních zkušeností s touto důležitou osobností víry. Vnímám ji jako velmi blízkou osobu, se kterou se dá neustále vést dialog, která mi pomáhá a přináší radost.

LM – Vnímám ji jako vzor mateřství a pokory. Je pro mě tou, která dokázala říci ano Božímu plánu spásy, přestože nevěděla, do čeho jde.

MK – Matka nás všech, Božích dětí. Vnímám ji jako ženu, která milovala, jako ženu která trpěla, jako vyvolenou pro určitý úkol a jako historicky nedoceněnou.

2) Je správné a rozumné čerpat informace o Panně Marii mimo to, co nám o ní říká Písmo svaté?

VN – Ano, ale toto čerpání informací o Panně Marii mimo Písmo svaté musí být kritické. Ostatně při čerpání ze samotného Písma svatého také tak.

BK – No, v této odpovědi u mě bude patrné to, čím jsem „formována“. Ano, informace z Písma svatého jsou podstatné, ale věřím tomu, že tradice taky dává své. Mimobiblické informace je také dobré vyhodnocovat zdravým rozumem. Například knížku, na které je Panna Maria v duhové kombinéze nebudu považovat za nejšťastnější ...

PČ – Nejenom správné, ale i nutné, protože Písmo svaté toho říká velmi málo – co se týká množství slov – o Panně Marii. Samozřejmě říká to nejpodstatnější, ale je to třeba rozvinout různými úvahami a studii a taky stále přihlížet na živou tradici církve a zkušenosti těch, kteří ve svém životě žili s Pannou Marií. Proto je důležité číst a studovat různé dobré knihy na mariánská témata. Je však dobré být kritický, protože ne všechno, co se na trhu objevuje, je zrovna to nejlepší.

LM – Pokud mě informace o Panně Marii z Písma svatého i z jiných zdrojů posunou dále na duchovní cestě, tak proč ne.

MK – Jednoznačně správné. Čerpat například z osobního svědectví lidí v katolickém časopise o Marii – Immaculata.

3) Myslíte si, že se má projevovat úcta sochám a obrazům Panny Marie a vystavovat je?

VN – Vystavovat? Proč ne, ale ne uctívat. Nejsou to ani ikony, ani modly, mohou sloužit nejvýš jako připomínka, aby byl vzor na očích.

BK – Proti vystavování obrazů a soch Panny Marie a ostatních svatých nic nemám. Ale pozor. Musí být jako takovou „vstupní bránou“ k otevření „komunikačního kanálu“. V žádném případě se nesmí stát samotným cílem. Takže neprojevovat úctu

obrazu nebo soše, ale tomu skutečnému, co má připomínat (nehledě na to, že tak jak je umělecky ztvárněná, tak na 99 % nevypadala).

PČ – Proč ne, když je správná. Je to ale otázka trochu složitější i po teologické stránce... Když se neprojevuje úcta sochám a obrazům – tedy hmotě – ale tomu, co představují, tak proč ne. Jsme lidé a potřebujeme zachytit neviditelné skutečnosti i smyslově – tedy zapojit zrak, sluch atd. To samé platí třeba i o hudbě, která zpívá o Panně Marii atd.. Jsme tak utvořeni, že potřebujeme viditelné vyjádření. Copak se nezobrazují prezidenti, představitelé různých stran, herci, sportovci na plakátech a jejich fanouškové jim prokazují úctu a zbožšťují je – což je zcela mimo. Zajímavá otázka...

LM – Sochám a obrazům se neprojevuje úcta, ale těm, kteří jsou na nich zobrazeni.

MK – Stejně jako Ježíši, ale všeho s mírou, ne fanaticky. Ale je určitě dobré uctívat ji, její přímluva může člověku hodně pomoci.

4) Co si myslíte, že zapříčinilo rozdílné vnímání Panny Marie?

VN – Myslím si, že příčinou byly různé důrazy. Na jedné straně uctívání (zbožňování), dogmata, na straně protestantské „strohost“, důraz na Písmo svaté, přímý vztah k Bohu.

BK – Co to zapříčinilo ve skutečnosti, to nevím, ale domnívám se, že co člověk, to rozdílné vnímání. Každý člověk je originál, a tak věci vnímá různě... Pokud jde o různá vnímání jednotlivými tradicemi, tak si myslím, že je to zapříčiněno neshodami, které vznikly v minulosti. Myslím, že mnohdy je velice odlišné (někdy možná až moc) vnímání Panny Marie i v jedné církvi. Od těch, co se domnívají, že kdyby nezapálili svíčku u „pannenky Marie“ (nebo nějakého jiného „oblíbence“), tak až po ty, kteří staví jen na Písmu svatém a dogmatech.

PČ – Neznalost věcí, předsudky. Malá snaha o dobrý a pravdivý dialog na toto téma.

LM – Nevím.

MK – Nerozumíme otázce. Je tím myšleno vnímání u jiných náboženství nebo církví, jednotlivců, nebo jiné vnímání bráno historicky.

5) Co byste na učení církve o Panně Marii změnili nebo ještě doplnili?

VN – Jako změnu bych uvítal zjednodušení systému dogmat a zmenšil bych na toto přehnaný důraz. Není nutné již cokoli doplňovat.

BK – Hmm, těžká otázka. Přiznávám, že bych momentálně asi moc neměnila – ještě jsem nenarazila na nic, co by mi v této oblasti bylo „proti srsti“.

PČ – Těžko něco doplňovat....

LM – Na učení církve o Panně Marii bych nic neměnila, pouze bych některé důležité věci více vysvětlila.

MK – Více bychom se jí věnovali, je na ni jako na osobnost kladen velmi malý důraz, málo v evangeliích, málo její osobnost rozebírají kněží v kázání, málo se vysvětluje její role v životě Ježíše...

6) Myslíte si, že je Panna Maria nadějí pro ekumenizmus nebo naopak problémem, který je mezi evangelickou a katolickou církví neřešitelný. V čem je a v čem není?

VN – Ano, určitě je nadějí, protože je vzorem, lze na ní „stavět“. Problém u protestantů je v jejich strohosti a my musíme slevit z našeho vyhroceného vnímání.

BK – Já myslím, že sjednotit se lze téměř ve všem. Panna Maria je nadějí pro ekumenizmus v tom, že je Matkou Krista a my jsme všichni Boží děti – je tedy Matkou nás všech a aspoň to by nás mělo sjednocovat. Když se vezme pohled na jakoukoliv matku, která má víc dětí, tak má ráda všechny stejně, ale zároveň má ke každému a s každým trochu jiný vztah. Myslím si, že i kdyby oficiálně došlo k sjednocení, tak s ní bude mít každý osobně jiný vztah a škála projevování či neprojevování úcty zůstane téměř stejně široká.

PČ – Proč ne, vždyť je duchovní matkou všech lidí, nejenom pokřtěných... Tedy můžeme vést dialog o tom, co vidíme společné na postavě Panny Marie, ve vsí úctě k druhé straně a v pravdivosti hledání hodnot. Problém může nastat, když se vede teologický rozhovor a zjistí se nepřekonatelné rozdíly, co se týká nauky. To potom je náročnější na zralost diskutujících. Ale co se týká určité úcty, myslím si, že by neměl být vážnější problém.

LM – Myslím, že Panna Maria je pro ekumenizmus nosná, např.: v tom, že je uznávána za matku Ježíše. Rozdíly také jsou, ale když je obě strany budou respektovat (i v jiných otázkách pojetí víry a církve), tak ekumenizmus může fungovat.

MK – Může být problémem i nadějí pro ekumenizmus, vždy záleží na názorech lidí. Respektujeme názory ostatních náboženství a usilujeme o ekumenizmus. Je škoda, že se evidentně klade na Pannu Marii malý důraz.

7) Zajímal/a jste se někdy o to, jak přistupují evangelíci/katolíci k Panně Marii a co Vás na opačné straně zaujalo či pohoršilo?

VN – Ano, zajímám. Líbí se mi u evangelíků, že přistupují k Marii mnohem realističtěji, což se mnohem více blíží mému názoru: „Ne tolik zbožštění!“

BK – Zajímala jsem se i obecně o rozdílnosti mezi církvemi, protože mi nebylo jasné proč jsou křesťané rozděleni do mnoha církví. Jedním z důvodů, který jsem našla, bylo i rozdílné vnímání Panny Marie.

Přiznám se, že mě pohoršují jenom věci proti přirozenému právu. Snažím se být hodně tolerantní – je otázkou, zda je to ten nejlepší přístup..., ale co mě zaujalo? Některé postřehy, kterých jsem si třeba nevšimla (četla jsem některý výklad k Písmu sv. svatému z evangelického prostředí).

PČ – Málo jsem se zajímal o přístup evangelíků či taky muslimů a jiných církví. A to kvůli nedostatku času. To je hlavní důvod. Nestíhám si číst ani vlastní texty. Bohužel... Pro tuto neznalost u mě zatím k pohoršení nedošlo.

LM – Ne.

MK – Zajímali jsme se o to, ale nic nás nepohoršovalo, ale také moc extra nezaujalo. Jen je škoda, že evangelíci Pannu Marii moc neuctívají.

8) Je Panna Maria i evangelická a proč?

VN – Ano, Panna Maria je i evangelická, protože patří do církve všech křesťanů.

BK – Panna Maria je i evangelická – Panna Maria je všech! Úplně všech.

PČ – Panna Maria, jak jsem již řekl, je duchovní matkou všech lidí. Proto je plným právem i evangelická, i z důvodu toho, že evangelíci jsou lidé, kteří přijali křest a tedy ještě více tímto činem se Panna Maria stává jejich duchovní matkou.

LM – Nelíbí se mi rozdělování Marie na katolickou a evangelickou.

MK – Ano, určitě je.

9) Mluvíme-li o Panně Marii, co byste současnému evangelíkovi/katolíkovi vzkázal/a?

VN – Chtěl bych vzkázat všem evangelíkům: Panna Maria není ta, která rozděluje církve. Na obou stranách si musíme uvědomit, že jsou důležitější a nosnější záležitosti, kterým bychom se měli věnovat. Není dobré na to zapomínat.¹¹⁶

BK – Jak katolíkovi, tak evangelíkovi bych chtěla vzkázat – Bůh je jen jeden a cokoliv si postavíme na jeho místo, tak je to špatně – je to modlářství. („Je-li Bůh na prvním místě, tak vše ostatní je na správném místě“ sv. Augustin).¹¹⁷

PČ – Snažit se s ní vytvářet osobní, synovský a důvěrný vztah. Poznávat ji stále více, jako syn se snaží poznávat dobrou matku.¹¹⁸

LM – Postoj Panny Marie k některým životním situacím může být přínosný pro lidský i duchovní život jak katolíka tak evangelíka.¹¹⁹

MK – Aby si k Marii vytvořil každý osobní vztah.¹²⁰

¹¹⁶ Za rozhovor děkuji Václavovi Nerudovi.

¹¹⁷ Za rozhovor děkuji Barboře Klinské.

¹¹⁸ Za rozhovor děkuji Pavlovi Čápovi.

¹¹⁹ Za rozhovor děkuji Lucii Motlové.

¹²⁰ Za rozhovor děkuji Martinovi a Magdaléně Koryčanským.

4.2 Řízené rozhovory se členy Českobratrské církve evangelické

JH – Jakub Hála – student 2. ročníku ETF – obor Evangelická teologie.

DŽ – Mgr. Daniel Ženatý – farář Českobratrského sboru evangelického v Pardubicích.

JM – Jitka Morávková – studentka 2. ročníku VOŠ sociálně pedagogické a teologické Jaboku.

LŠ – Lenka Španhelová – studentka 3. ročníku Jaboku a ETF.

1) Co Vás napadne, řekne-li se Maria a jak ji osobně vnímáte?

JH – Vnímám ji jako matku Ježíš Krista. Bohem vyvolenou pro tento účel a toto poslání, které v sobě zahrnuje jak potěšení a krásu, ale i zodpovědnost.

DŽ – Žena hodná úcty.

JM – Marii vnímám jako matku Ježíše Krista, stejně tak ji vnímám jako ženu – rodičku, jako tu „vyvolenou“.

LŠ – Matka Ježíše, svatá, statečná

2) Je správné a rozumné čerpat informace o Panně Marii mimo to, co nám o ni říká Písmo sv.?

JH – Nevím. Je to jako jestli je správné čerpat i z nekanonizovaných knih materiál o Ježíši Kristu, apoštolech, Duchu Svatém.... S určitou dávkou odstupů a závažnosti informací to jde, ale záleží na konkrétním případě.

DŽ – Nevím.

JM – Víc hlav, víc ví. Pokud objevím informace o Marii mimo Písmo sv., určitě by bylo zajímavé jim věnovat pozornost. Tudíž by to bylo správné a rozumné.

LŠ – Hm, co je správné a rozumné? Kdo ví. Je to na každém. Já osobně vycházím z Bible.

3) Myslíte si, že se má sochám a obrazům Panny Marie projevovat úcta a vystavovat je?

JH – Projevovat úctu ne. Byla to pouhá, byť výjimečná žena. To co je hodné úcty, je Ježíš Kristus, Bůh a Duch Svatý – a to není na stejné úrovni! Je to stejný problém jako projevovat úctu svatým. Jsou to sice osoby důležité, hodné obdivu a můžou být vzorem pro naše chování, ale stavět je na jednu rovinu s Boží trojicí je degradace Boží trojice - řeknu-li to naostro a bez servítek. Vystavování mi nevadí, nepřechází-li její uctívání na úroveň Trojice, ne-li víc...

DŽ – Ne.

JM – Sochy i obrazy Marie by se vystavovat měly, projevování úcty takovým ikonám je na každém „divákovi“, pro mě osobně záleží také na provedení.

LŠ – Ne.

4) Co si myslíte, že zapříčinilo rozdílné vnímání Panny Marie?

JH – Nemám přesné informace, jak se projevuje rozdílné vnímání Marie. Každopádně si myslím, viz druhá otázka, že hodně vadilo a vadí zbožšťování Marie. Jak již název napovídá ve slově Trojice. To, co je božské, je jako dárkový balíček 3 v 1, ne 4 v 1.

DŽ – Pardón, nejsem schopen řádně odpovědět.

JM – Z výše uvedeného důvodu nic určitého o příčinách rozdílného vnímání Marie nevím.

LŠ – Rozdílné vnímání Marie zapříčinila reformace.

5) Co byste na učení církve o Panně Marii změnil/a nebo ještě doplnil/a?

JH – Těžko měnit. Myslím, že o Marii je toho až dost.

DŽ – Těžko říci.

JM – Myslím si, že církve nic výrazně jiného, než co je v Písmu či jiných dostupných zdrojích, nevymyslí, ani já ne. Takže bych nic nedoplňovala.

LŠ – Neznám ho natolik, abych něco měnila a doplňovala.

6) Myslíte si, že je Panna Maria nadějí pro ekumenizmus nebo naopak problémem, který je mezi evangelickou a katolickou církví neřešitelný. V čem je a v čem není?

JH – Nevím, zda bych Marii nazýval nadějí. Myslím že reformační církve by se měly zbavit pocitu, že právě Marie je to, co nás rozděluje a víc se o ní dozvědět. Ale jako nadějí bych ji nevnímal. Naděje je v Duchu Svatém.

DŽ – To je problém celkového postavení ženy, která stále více vystupuje ven z klasického obrazu rodiny, jak jej vnímá katolická církev. To není jen otázka Marie, ale i role ženy v církvi a ve světě.

JM – Nevím, v čem rozdílné vnímání Marie spočívá, přesto si myslím, že by Marie nadějí ekumenizmu být mohla. Právě proto, kým byla (matka Ježíše Krista).

LŠ – Je to jedna z mnoha záležitostí, myslím že Marie není ten základní problém.

7) Zajímal/a jste se někdy o to, jak přistupují evangelíci/katolíci k Panně Marii a co Vás na opačné straně zaujalo či pohoršilo?

JH – Evangelíci nepřistupují všeobecně (neříkám, je-li to dobré či ne) k Marii nijak. Reformované církve se v praxi orientují jen na Ježíše Krista, Boha a Ducha svatého, v nichž je základ zjevené víry a lásky. Vše okolo není „podstatné“. Budu-li chtít použít hrubých výrazů: Proč chodit za kovaříčkem (Maria, svatí), když můžeš jít ke kováři (Kristus, Bůh, DS).

DŽ – Pohoršila mě evangelická hrubost a neinformovanost, které se tu a tam objeví.

JM – Nikdy jsem se o přístup katolíků nezajímala, vím jen, že mají speciální den, kdy Pannu Marii oslavují. Nevím o ničem, co by mě výrazně zaujalo nebo jakkoli pohoršilo.

LŠ – Zaujalo mě, že růženec je modlitba k Bohu otci.

8) Je Panna Marie i evangelická a proč?

JH – Marie v praxi! Též již odpověď sedm, Maria evangelická není. Bude-li však vnímat slova původu EU ANGELION, tedy dobré poselství, uvědomí si, že JE součástí dějinného a JE součástí toho, co nám bylo zjeveno, ale pouze jen skrze Ježíše Krista. Je součástí té oné dobré zprávy, ale není jejím základním kamen či bernou mincí.

DŽ – Též viz sedmá odpověď. Pohoršuje mě evangelická hrubost a neinformovanost, která se tu a tam objevuje.

JM – Proč by nebyla? Podle mě „patří“ Maria všem, a proto je i evangelická.

LŠ – Ano. Je biblická postava, matka Krista, žena.

9) Mluvíme-li o Panně Marii, co byste současnému evangelíkovi/katolíkovi vzkázal/a?

JH – Vzkázal bych EVANGELÍKOVI: Neříkej o ní nic, co by mohlo vést ke sporům dříve, než by sis o Marii dobře něco neprostudoval. Když o ní nic nevíš, nebav se o ní a neber ji apriori jako něco špatného. Je důležité vědět i o ní. KATOLÍKOVI: Myslím si, že uctívání Marie někdy zbytečně moc přechází v uctívání jen Marie. Je důležité vědět, kdo je ta cesta, pravda i život a ke komu se obracet a komu důvěřovat. Prostě a jednoduše, zamysli se nad tím, komu a jak velkou úctu projevuješ a kdo je tím JEDINÝM Pánem života.¹²¹

DŽ – Evangelíkovi, že Kristus stačí, Katolíkovi, že mu Marii přejí.¹²²

JM – Naše víra nás všechny spojuje, neměla by nás rozdělovat, i když jsou přístupy a názory „našich“ církví rozdílné – naopak, myslím si, že se můžeme učit navzájem.¹²³

LŠ – Važme si ji, ctěme ji, nezapomínejme na to podstatné.¹²⁴

¹²¹ Za rozhovor děkuji Jakubovi Hálovi.

¹²² Za rozhovor děkuji Danielovi Ženatému.

¹²³ Za rozhovor děkuji Jitce Morávkové.

¹²⁴ Za rozhovor děkuji Lence Španhelové.